ARCHIEF

gemeente Berkelland

Zaaknummer	:	142105			
Raadsvergadering	:	30 juni 2015	**agendapunt**	:	8.
Commissie	:	Bestuur			
Onderwerp	:	Toekomstgericht primair onderwijs Berkelland			
Collegevergadering	:	19 mei 2015	Agendapunt	:	4.
Portefeuillehouder	:	J.B. Boer			
Meer informatie bij	:	R. Nijboer	tel:	:	0545-250234

Te nemen besluit:

1. Instemmen met de uitgangspunten en beoogde effecten in het visiedocument "Toekomstgericht primair onderwijs Berkeland";
2. Kennisnemen van de opbrengsten van de 1e verkenning toekomst primair onderwijs en het stappenplan aanpak toekomstgericht primair onderwijs Berkelland en
3. Voor vervolgonderzoek (scenariomodellen e.d.) voor 2015-2016 € 25.000 beschikbaar stellen uit de reserve Onderwijshuisvesting.

Waarom dit voorstel?

Op 15 december 2014 is het hoofdrapport "Transitieatlas primair onderwijs Achterhoek" van 10 oktober 2014 officieel uitgereikt aan de nieuwe Directeur Generaal Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs mevr. mr. A. Oppers. De uitkomsten van het rapport vormen de basis voor de lokale aanpak van de krimp van het Primair onderwijs. Ook is voor vervolgonderzoek om te komen tot een Integraal Huisvestingsplan Berkelland financiële middelen nodig.

Wat is het effect?

Vanuit de geformuleerde visie streven wij de volgende effecten na:

1. Het voor korte- en lange termijn waarborgen van de kwaliteit en bereikbaarheid van onderwijs en andere functionaliteiten voor alle inwoners van de gemeente Berkelland;
2. Gerichte (financiële-) investeringen vanuit integrale beleidsbenadering in plaats van doelgroepenbeleid;
3. Binnen de gemeente Berkelland is een pluriform onderwijsaanbod aanwezig. Bij het realiseren van toekomstige onderwijsvoorzieningen wordt standaard de aanvullende mogelijkheden voor de 2 tot 4 jarigen onderzocht.

Argumentatie/onderbouwing:

1. De leerlingendaling heeft gevolgen voor de kwaliteit, spreiding en betaalbaarheid van het onderwijs, het aantal arbeidsplaatsen in het onderwijs en de gebouwensituatie (vastgoed).
2. De gevolgen van deze 'krimp' zijn niet alleen voelbaar in het onderwijs, ook voor- en naschoolse opvang en de verenigingen in sport en cultuur zullen met de gevolgen geconfronteerd worden. Daarmee komt de vitaliteit en leefbaarheid onder druk te staan.
3. Uit de transitieatlas en de kernenfoto blijkt dat de grootste uitdaging voor de Achterhoek en de gemeente o.a. ligt op demografie, voorzieningen en vastgoed.

In te vullen door Griffie:

Commissievergadering
Afhandelingsvoorstel voor raad:
0 hamerstuk
0 bespreekstuk
0 anders, nl

Raadsvergadering
0 zonder hoofdelijke stemming
0 met algemene stemmen
0 stemmen voor, stemmen tegen
0 aangenomen
0 verworpen
0

Kanttekeningen/risicoparagraaf
De aanpak richt zich niet alleen op huisvesting maar ook op kwaliteit, bereikbaarheid en brede samenwerking. Het is geen vrijbrief voor een ongelimiteerde wensenlijst voor investeringen.

Financiële paragraaf
Door herschikking van gebouwen zal op termijn leegstand ontstaan. De boekwaarde hiervan zal op termijn afgewaardeerd moeten worden. De hoogte en totale omvang zijn afhankelijk van nog te nemen bestuurlijke besluiten.
De kosten van de regionale procesbegeleider werden tot nu toe bekostigd vanuit het Regiocontract. Per 1 mei worden deze kosten vergoed met subsidiegelden vanuit OCW die in samenwerking tussen gemeenten en schoolbesturen is aangevraagd. Voor het vervolgproces is een verdiepingsslag nodig met o.a. de dialoog met de samenleving en het uitwerken van scenariomodellen (gevolgen leerlingenstroom en -volume). Hiervoor zijn aanvullende financiële middelen nodig die wij ramen op € 25.000.
Dit budget kunnen wij dekken uit de reserve Onderwijshuisvesting.

Inspraak en participatie
Met de schoolbesturen van het primair onderwijs hebben wij de visie vormgegeven. De volgende fase in het proces is in dialoog te gaan met de samenleving en de samenwerkingspartners over hun behoeften, beelden, rollen, ideeën en oplossingen voor een toekomstgericht primair onderwijs Berkelland.

Planning en evaluatie
- In 2015 willen wij bestuurlijke besluitvorming voor een Integraal Huisvestingsplan Eibergen voorbereiden.
- In 2015 en 2016 gaan wij voor de overige kernen zoeken naar een oplossing die is afgestemd op de mogelijkheden die elke afzonderlijke kern biedt.
- Op basis van de ingebrachte ideeën en voorstellen zullen wij medio 2016 Integraal Huisvestingsplan Berkelland voorbereiden.
- Tussentijds zullen wij u invoeren over de stand van zaken.

Burgemeester en wethouders van Berkelland,
de secretaris, de burgemeester,

J.A. Wildeman. drs. J.H.A. van Oostrum.

gemeente Berkelland

Raadsvergadering : 30 juni 2015

Agendanummer : 8.

De raad van de gemeente Berkelland;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 mei 2015;

b e s l u i t :

1. in te stemmen met de uitgangspunten en beoogde effecten in het visiedocument "Toekomstgericht primair onderwijs Berkeland", hetgeen onderdeel uitmaakt van dit besluit;
2. kennis te nemen van de opbrengsten van de 1e verkenning toekomst primair onderwijs Berkelland en het stappenplan aanpak toekomstgericht primair onderwijs Berkelland en
3. € 25.000 beschikbaar te stellen voor vervolgonderzoek te dekken uit de reserve Onderwijshuisvesting.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van
30 juni 2015,

de griffier, de voorzitter,

Toelichting raadsvoorstel

Onderwerp : Aanpak toekomstgericht primair onderwijs Berkelland

De gemeente Berkelland heeft te maken met een ingrijpende demografische transitie. In de periode 2010-2024 daalt het aantal basisschoolleerlingen in de gemeente van 4.209 naar ongeveer 2.640 (- ruim 37%). Van de 27 basisscholen zijn er 10 die minder dan 100 leerlingen hebben. De leerlingendaling heeft gevolgen voor de kwaliteit, spreiding en betaalbaarheid van het onderwijs. Zo krimpt de behoefte aan bruto vloeroppervlak in vijftien jaar tijd met ca. 8.000 m2 (= 77 lokalen).

De gevolgen van deze krimp zullen ook zichtbaar worden in de leefbaarheid van de dorpen en kernen, de werkgelegenheid, de gebouwensituatie en de bereikbaarheid van de verschillende voorzieningen. De exploitatie van deze voorzieningen komt onder grote druk te staan en de gevolgen voor de financiële huishouding voor de besturen en de gemeente zullen ingrijpend zijn.

De schoolbesturen en gemeente staan voor een stevige opgave met een sterke leerlingendaling, een lage bevolkingsdichtheid en kleine scholen. Een opgave die grote gevolgen kan hebben voor de basisscholen en voor het voortbestaan van een aantal daarvan. Het sluiten, concentreren, verbreden en herbestemmen van schoolgebouwen zijn ontwikkelingen waarmee nu maar vooral in de toekomst rekening moet worden gehouden. Daarmee komt ook de sociale cohesie en leefbaarheid in (kleine) kernen onder druk te staan. De relatie tussen de aanwezigheid van een school en leefbaarheid van een dorp zit in het feit dat kinderen hun klasgenoten volgen in de verenigingen waar ze bij gaan e.d. Als een school uit een kern verdwijnt, krijgen ook verenigingen het moeilijk. De relatie tussen een school en andere voorzieningen is daarmee sterk. Sociale cohesie en leefbaarheid in (kleine) kernen is daarmee een punt van aandacht.

Bijlagen:
1. Visiedocument toekomstgericht primair onderwijs Berkelland van 1 mei 2015
2. Opbrengst 1e verkenning toekomst primair onderwijs Berkelland van 1 mei 2015
3. Stappenplan aanpak toekomstgericht primair onderwijs Berkelland van 1 mei 2015
4. Transitieatlas primair onderwijs Achterhoek van 10 oktober 2014

gemeente Berkelland

Zaaknummer	: 142105	Afd.hfd.	
Collegevergadering	: 12 MEI 2015	**agendapunt**	: 29

Onderwerp : Toekomstgericht primair onderwijs Berkelland

Portefeuillehouder : J.B. Boer
Meer informatie bij : R.H.M. Nijboer tel: : 0545-250 234

Openbaar : uitgesteld openbaar
Afgestemd met : Geert te Brummelstroete (IA)

Te nemen besluit:
De gemeenteraad voorstellen:
1. in te stemmen met de uitgangspunten en beoogde effecten in het visiedocument "Toekomstgericht primair onderwijs Berkeland";
2. kennis te nemen van de opbrengsten van de 1e verkenning toekomst primair onderwijs en het stappenplan aanpak toekomstgericht primair onderwijs Berkelland en
3. voor vervolgonderzoek (scenariomodellen e.d.) in 2015-2016 € 25.000 beschikbaar te stellen uit de reserve Onderwijshuisvesting.

Toelichting voor college bij raadsvoorstel
Zie raadsvoorstel en -besluit

Gezien

	Secretaris J.A. Wildeman	Burgemeester drs. J.H.A. van Oostrum	Wethouder J.B. Boer	Wethouder J.A. Pot-Klumper	Wethouder R.P. Hoytink-Roubos
Akkoord					
Bespreken					

Besluit

Conform

19 MEI 2015 4

Conform

ACHTERHOEK AGENDA 2020

Visiedocument
Toekomstgericht primair onderwijs Berkelland
(versie 1 mei 2015)

1. Achtergrond en visie

1a. Achtergrond

Een groot deel van het Nederlandse onderwijs krijgt de komende jaren te maken met een dalend aantal leerlingen. Dit geldt ook in de gemeente Berkelland, waar het leerlingenaantal in het primair onderwijs van in de periode 2010-2024 daalt van 4.209 naar ongeveer 2.640. Met deze cijfers is sprake van een krimp van ruim 37% in 14 jaar. Ten aanzien van deze cijfers zijn twee opmerkingen op zijn plaats:

- Naarmate de prognose verder af staat van de feitelijke situatie, neemt de afwijkingsfactor toe;
- Mutaties van leerlingen tussen scholen zullen altijd leiden tot afwijkingen in de cijfers, maar hebben geen invloed op het totaal.

De gevolgen van deze 'krimp' zijn niet alleen voelbaar in het onderwijs, ook welzijnsinstelling (denk aan voor-en naschoolse opvang en de verenigingen in sport en cultuur) zullen met de gevolgen geconfronteerd worden. Gekoppeld aan het doorvoeren van door de Rijksoverheid opgelegde bezuinigingen aan gemeenten zullen de gevolgen van deze krimp zichtbaar worden in de leefbaarheid van de dorpen en kernen, de werkgelegenheid, de gebouwensituatie en de bereikbaarheid van de verschillende voorzieningen. De exploitatie van deze voorzieningen komt onder grote druk te staan en de gevolgen voor de financiële huishouding voor de besturen en de gemeente zullen ingrijpend zijn.

Onderwijsinhoudelijk zullen leerkrachten geconfronteerd worden met situaties waarmee men tot nu toe geen ervaring heeft opgedaan. Een voorbeeld daarvan is het werken in een 'drie' combinatieklas, waarvan uit onderzoek blijkt dat de kwaliteit van de opbrengsten van het onderwijs dat wordt gegeven onder druk komt te staan (Bron: Marzano - 'Wat werkt op school'). Daarnaast neemt op kleine scholen de werkdruk onevenredig toe. Als reactie daarop zien we nu dat er modellen in opkomst zijn, waarbij samenwerking en netwerkconstructies er toe bijdragen dat kleinere scholen "gezond" kunnen voortbestaan. Voorbeelden daarvan zijn clusterscholen (groot ondersteunt klein), clusterteams en cluster Intern-Begeleiders.

De leerlingendaling in het primair onderwijs zet zich de komende jaren ook door naar het voortgezet onderwijs. Deze terugloop loopt parallel met een stapsgewijze verandering in het keuzepatroon onder leerlingen.
Er wordt minder gekozen voor een beroeps-oriënterende opleiding en meer voor algemeen vormend onderwijs. Dit zet naar verwachting vooral het vmbo de komende jaren onder druk. Zowel onderwijskundig als bedrijfsmatig.

Er ontstaat leegstand en opleidingen dreigen uit de regio te verdwijnen. Onderwijs ontwikkelingen vragen om een andere leeromgeving, waar de huidige deels verouderde gebouwen niet voor zijn toegerust.

1b. Visie

De gemeente Berkelland heeft in het licht van de demografische krimp en in samenspraak met de besturen in het Primair- en Voortgezet Onderwijs, de volgende uitgangspunten geformuleerd (visie):

- *Krimp is een feit. Het opvangen van de gevolgen van de krimp moet worden gerealiseerd middels een integrale aanpak (met de andere maatschappelijke partners), waarbij de aanpak per kern kan verschillen. Bij de aanpak van de krimp richt men zich men zich in eerste instantie op de leeftijdsgroep van 2 tot 12 jaar, omdat in die leeftijdsgroep de krimp zich al nadrukkelijk manifesteert. Daar waar zich mogelijkheden voordoen om die leeftijdsgrens verantwoord op te rekken, zal dat worden onderzocht. Deze visie moet door zowel de gemeente als de maatschappelijke partners worden door vertaald in de benodigde beleidswijzigingen en -plannen voor de langere termijn. Onderwijs en verenigingen die actief zijn in de sport en cultuur zullen samen moeten werken aan duurzame oplossingen.*
- *Het behoud van de kwaliteit van de (onderwijs) voorzieningen staat voorop.*
- *Daar waar mogelijk en verantwoord wordt samenwerking in diversiteit en pluriformiteit als ook opschaling nagestreefd.*

1c. Effecten van de geformuleerde visie

Vanuit deze visie moeten de volgende effecten worden nagestreefd:

- Het voor korte- en lange termijn waarborgen van de bereikbaarheid van onderwijs en andere functionaliteiten voor alle burgers in de gemeente Berkelland;
- Gerichte (financiële-) investeringen vanuit integrale beleidsbenadering in plaats van doelgroepenbeleid
- Binnen de gemeente Berkelland is een pluriform onderwijsaanbod aanwezig
- Bij het realiseren van toekomstige onderwijsvoorziening wordt standaard de aanvullende mogelijkheden onderzocht voor de 2 tot 4 jarigen

1d. Veiligheid en bereikbaarheid

Bij de uitwerking van de visie en de beoogde effecten daarvan moet specifiek aandacht worden gegeven aan de veiligheid van de schoolroutes die kinderen en ouders moeten afleggen om de meest nabij gelegen school te bereiken. Een straal van 3 kilometer rond de school wordt gehanteerd als voldoende bereikbaar voor ouders en kinderen (zie rapport Onderwijsraad "Grenzen aan kleine scholen" pag. 21 e.v. en de uitkomsten van de interactieve avonden die zijn gehouden in de Achterhoekse gemeenten middels de Transitieatlas). Nog nadrukkelijker moet deze schoolroute beoordeeld worden op kind veiligheid. Indien het noodzakelijk is om voor het realiseren van een veilige schoolroute de provincie erbij te betrekken, trekken gemeente en schoolbesturen gezamenlijk op.

2. Werkwijze

In het najaar van 2014 hebben werkbijeenkomsten plaatsgevonden met vertegenwoordigers van de gemeente en de schoolbesturen PO. De bijeenkomsten zijn georganiseerd met vertegenwoordigers van het onderwijs per kern. Deze werkbijeenkomsten komen voort uit de speciale OOGO vergadering die op 15 oktober 2014 is belegd over het thema 'krimp'. Vanuit deze vergadering is de ambitie geformuleerd om op kernenniveau de gevolgen van de krimp aan te pakken in nauwe samenwerking tussen gemeente en schoolbesturen met in achtneming van de onderscheidende verantwoordelijkheden. Het doel is om kwalitatief goed, pluriform en bereikbaar basisonderwijs bereikbaar te houden voor kinderen en hun ouders. Een specifiek aandachtspunt vormt de consequentie voor de huisvesting.

Ervaringen in de aanpak van de krimpproblematiek in delen van ons land die hier al in een eerder stadium mee zijn geconfronteerd hebben opgeleverd dat oplossingen daar uitsluitend middels een integrale aanpak te realiseren zijn. Concurrentie tussen scholen en instellingen leidt slechts tot kapitaalsvernietiging van middelen en energie, zonder

duurzaam resultaat. Samenwerking en Kwaliteit vormen de kernwoorden van de beoogde aanpak, zo ook in de gemeente Berkelland.

3. Tijdpad

De resultaten van het overleg tussen de schoolbesturen en de gemeente moet leiden tot het vaststellen van een breed gedragen beleidsdocument voor 1 mei 2015. Dit document moet worden gezien als een nadere uitwerking van het bijgestelde document "Notitie ter voorbereiding van een onderwijsvisie voor het basisonderwijs in de gemeente Berkelland" dat op 12 november 2014 in een gezamenlijke bijeenkomst van gemeente en schoolbesturen is geactualiseerd.

4. Voor welke opdrachten weet het basisonderwijs zich gesteld? Opdracht voor het onderwijs

- **Invoering Passend Onderwijs/Inclusief Onderwijs:**
  De regiegroep Passend Onderwijs hanteert de volgende definitie: Passend Onderwijs is een organisatorische en/of onderwijskundige setting (lokaal/regionaal), waarbij gezamenlijke schoolbesturen hun onderwijsbeleid zo hebben ingericht dat er voor alle leerlingen in die lokale/regionale situatie een passend onderwijsarrangement is.

- **Scholen krijgen de wettelijke verantwoordelijkheid voor de 2 - 12 jarigen.**

- **Ambities Bestuursakkoord met uitwerking in Scholen aan Zet:**

  Onderwijskwaliteit

  - Voorkomen dat zwakke scholen ontstaan
  - Opbrengstgericht werken met nadruk op de vakken taal en rekenen; in 2015 werkt 60% van de basisscholen opbrengstgericht
  - Alle schoolbesturen voor basisonderwijs formuleren in 2015 meetbare doelen voor het beoordelen van leerprestaties
  - In 2015 heeft 90% van de basisscholen een uitdagend aanbod voor cognitief talentvolle en hoogbegaafde leerlingen
  - In 2015 betrekt 60% van de scholen ouders actief bij de ontwikkeling en leerprestaties van hun kinderen

- **Vroegschoolse educatie**

  - Alle scholen die extra geld krijgen om onderwijsachterstanden weg te werken (gewichtenscholen), brengen in 2015 opbrengsten vroegschoolse educatie in beeld.
  - OCW brengt scholen en schoolbesturen in positie door het stimuleren van experimenten gericht op startgroepen voor peuters in het onderwijs. (ps. het ministerie noemt het pilots)
  - De PO raad stimuleert scholen om:
    - Voldoende aanbod vroegschoolse educatie met gecertificeerde leraren te realiseren
    - Te werken aan de verbeterpunten uit de bestandsopname VVE van de Inspectie van het Onderwijs
    - In overleg met de gemeenten samen te werken aan de bestrijding van onderwijsachterstanden
  - De PO-Raad is van mening dat kinderen het recht hebben om al hun talent te ontwikkelen. Bij goed onderwijs voor elk kind hoort ook een goede start voor elk kind. Eén basisvoorziening voor alle kinderen van 2,5 tot 4 jaar zorgt ervoor dat er een basis wordt gelegd voor de verdere ontwikkeling van kinderen. Al geruime tijd werken onderwijs, kinderopvang, peuterspeelzalen en gemeenten op lokaal niveau samen om dit te realiseren. Ook de Onderwijsraad geeft in haar advies 'Een onderwijsstelsel met veerkracht' aan dat voor de ontwikkelkansen van vooral

jonge kinderen verdergaande integratie van onderwijs, opvang en zorg noodzakelijk is.

- **Rapport Onderwijsraad**
  De raad vindt dat de kwaliteit van het onderwijs gewaarborgd moet zijn, ook in dunbevolkte gebieden. Alle kinderen hebben immers recht op goed onderwijs. Een toename van het aantal kleine scholen als gevolg van de dalende leerlingenaantallen zet druk op de kwaliteit en de kosten van het onderwijs. Op termijn is dat onhoudbaar. Kleine scholen zijn vaker zwak en kunnen moeilijker de rol van sociale ontmoetingsplaats voor leeftijdsgenoten waarmaken. Daarom adviseert de raad om het aantal kleine scholen te beperken. Ook met minder scholen is de keuzevrijheid voor ouders en leerlingen in Nederland te garanderen. Op redelijke afstand moeten ouders en leerlingen ten minste uit een openbare en een bijzondere school kunnen kiezen.

- **Initiatief Sander Dekker: Onderwijs 2032**
  Een kind dat in 2015 voor het eerst naar school gaat, zal rond 2032 op eigen benen staan. Leert dit kind nú op school wat het dan nodig heeft om een goede start te maken? Dekker: 'Wanneer we het over onderwijs hebben gaat het vaak over randvoorwaarden: groepsgrootte, kwaliteit van de leraren, tegen gaan van pesten. Belangrijke zaken. Maar we hebben het veel minder vaak over de inhoud: wat zouden kinderen moeten leren op de basisschool en middelbare school? En als we het over de inhoud hebben is het vaak erg 'hapsnap'. Het ene moment wordt geroepen dat het onderwijs voor alle kinderen zwemles moet verzorgen, het volgende moment zouden alle kinderen EHBO moeten leren. Bij scholen ontstaat zo een gevoel van overladenheid. Het is daarom de hoogste tijd om het totaal van de onderwijsinhoud tegen het licht te houden.'

- Een nieuwe tijd vraagt om nieuwe vaardigheden (21st Century Skills)

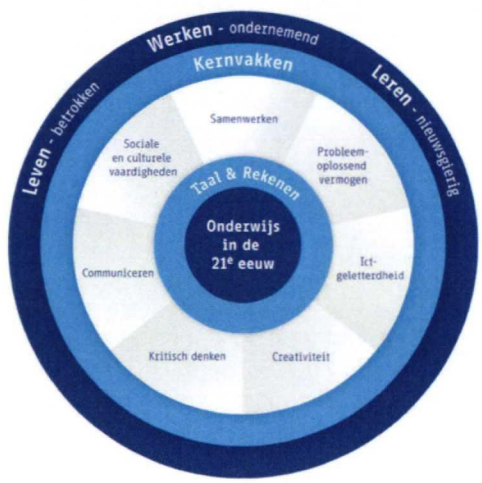

Technologie heeft de manier waarop we samen werken en leven enorm veranderd. Nieuwe functies ontstaan en vragen om andere of nieuwe competenties, de zogenoemde 21st century skills. Naast taal en rekenen en de kernvakken, zijn de competenties samenwerken, creativiteit, ICT-geletterdheid, communiceren, probleemoplossend vermogen, kritisch denken en sociale en culturele vaardigheden van belang. Ook een betrokken, ondernemende en nieuwsgierige houding komen van pas in de 21ste eeuw.

Bovenstaande aspecten zijn samengevat in het volgende kwadrant:

Onderwijs Inspectie Passend Onderwijs Schoolgrootte	Kwaliteit van onderwijs	**Personeel** Leeftijdsopbouw Competenties/kwaliteiten Teamgrootte
Betaalbaarheid Personeel Materieel Bereikbaarheid		**Innovatie** Investeren in kwaliteit MFA's/IKC's Onderwijsontwikkeling

Om bovenstaande kwaliteit te kunnen leveren, is een school met 4 gecombineerde groepen een minimale basis (zie rapport 'Onderwijs ons goed' RPCZ in opdracht van PPOZ d.d. 22-10-2010). Scholen die aan dit criterium niet voldoen moeten door extra inspanning in staat gesteld worden om aan de vier kwaliteitscriteria te kunnen voldoen.

Als antwoord op het hier boven genoemde organisatievraagstuk ontwikkelen zich initiatieven die werken vanuit een heel andere visie op leren. Essentieel zijn de nieuwe wijze waarop het leren wordt georganiseerd, een variëteit aan leerbronnen en een actieve opstelling van de leerling. Leerlingen gaan zelf op zoek naar antwoorden op vragen die zij belangrijk vinden. Het eigenaarschap van het leren zit bij het kind en de leerkracht neemt de rol in van coach. Voorbeeld daarvan is het zgn. 'Wittering concept'.

5. De Kwalitatieve uitgangspunten

De krimp zal onherroepelijk leiden tot het beoordelen van de levensvatbaarheid van de scholen op middellange termijn. Bij deze beoordeling gelden de volgende kwalitatieve uitgangspunten: Kwaliteit (van het onderwijs), bereikbaarheid, identiteit, kleinschaligheid kernwoorden. Vanuit een lange termijn: Financieel beleid.

Uitgewerkt zien de uitgangspunten er als volgt uit:

I. Kwaliteit: School- bestuursnorm evenals inspectienormen.
   - Diversiteit in onderwijsconcepten is wenselijk
   - Diversiteit in ondersteuning van onderwijsbehoeften van leerling is gewenst

II. Bereikbaarheid: o.a. bereikbaarheid voor kinderen-ouders.
   - Een straal van 3 km rond de school wordt gehanteerd als voldoende bereikbaar voor ouders en kinderen. Dit gekoppeld aan de huidige of te ontwikkelen infrastructuur (zie rapport Onderwijsraad "Grenzen aan kleine scholen" en "" Eindrapport Transitieatlas Primair Onderwijs Achterhoek).

III. Levensbeschouwelijke identiteit: Voor de kwaliteit van de leefbaarheid is het van belang dat er diversiteit blijft in de levensbeschouwelijke kleur van het onderwijsaanbod

IV. Kleinschaligheid: Een getalsmatige ondergrens voor de instandhouding is niet absoluut. Veel belangrijker is vraag in hoeverre een school ook op middellange termijn in staat is om de gewenste onderwijskwaliteit te leveren binnen een positief economisch perspectief.

V. Financieel beleid: Afstemming tussen middelen gemeente en onderwijsbesturen kan leiden tot het effectief inzetten van de beschikbare middelen.
   Het inzetten van een derde geldstroom kan worden onderzocht door besturen en gemeente. Er zijn mogelijk lange termijn investeerders zoals pensioenfondsen die interesse hebben om te participeren.

6. Uitwerking

Aan de hand van de meest recente prognoses, de beschikbare huisvestingsgegevens vanuit de gemeente Berkelland en overzichtskaart zoals deze eerder door de gemeente Berkelland is opgesteld, hebben de besturen zich met behulp van bovenstaande uitgangspunten gebogen over de toekomstbestendigheid van de scholen binnen de gemeente. In de gesprekken met de bestuurders is de zogenaamde houtkoolschets als onderlegger gebruikt voor het definitieve document "Opbrengst 1e verkenning toekomst primair onderwijs Berkelland" van 1 mei 2015.

Bovenstaande gegevens vormen de basis voor de toekomstige aanpassing van het Integraal Huisvestingsplan (IHP) van de gemeente Berkelland. Hierin worden ook voorzieningen betrokken voor 2 - 4 jarigen. Het geheel moet opleveren dat voor de gemeente Berkelland tot in middellange termijn kwalitatief goede onderwijsvoorzieningen beschikbaar zijn die voldoen aan de genoemde kwaliteitscriteria.

Borculo, ... juli 2015

Namens de gemeente Berkelland,
wethouder H. Boer

Namens het bestuur van VCO Oost-Nederland,
de heer J. Wierstra

Namens het bestuur van OPONOA,
de heer J. Siemerink

Namens het bestuur van Delta,
de heer R. Beekhuizen

Namens het bestuur van Stichting Keender,
de heer P.J. Buhler

Namens het bestuur van Gelre Veste,
de heer F. Remerie

Namens het bestuur van Jorisschool,
mevrouw A. Wensink

Namens het bestuur van SKBG,
de heer P. Appel

Opbrengst 1e verkenning toekomstgericht primair onderwijs Berkelland

(= nadere uitwerking van de houtskoolschets 2012)
(Versie 1 mei 2015)

INLEIDING

De gemeente Berkelland heeft te maken met een ingrijpende bevolkingstransitie. Een gevolg van de demografische transitie is dat er verschillende 'mismatches' ontstaan tussen de vraag naar en het aanbod van woningen, bedrijventerreinen en voorzieningen. Op het gebied van onderwijs ontstaat er een mismatch door een dalend aantal leerlingen. In de periode 2010-2024 daalt het aantal basisschoolleerlingen in de gemeente van 4.209 naar ongeveer 2.640 (- ruim 37%). Van de 27 basisscholen zijn er 10 die minder dan 100 leerlingen (rapport onderwijsraad 2013: "Grenzen aan kleine scholen") hebben. De leerlingendaling in het primair onderwijs kent enkele jaren later ook zijn doorwerking in het voortgezet onderwijs.

De leerlingendaling heeft gevolgen voor de kwaliteit, spreiding en betaalbaarheid van het onderwijs, het aantal arbeidsplaatsen in het onderwijs en het vastgoed. Zo krimpt de behoefte aan bruto vloeroppervlak in vijftien jaar tijd met ca. 8.000 m2 (= 77 lokalen) en zal het aantal benodigde fte (onderwijs gevend en - ondersteunend personeel) flink dalen.
De schoolbesturen en gemeente staan voor een stevige opgave met een sterke leerlingendaling, een lage bevolkingsdichtheid en kleine scholen. Een opgave die grote gevolgen kan hebben voor de basisscholen en voor het voortbestaan van een aantal daarvan. Bekeken moet worden hoe scholen fysiek in staat blijven om goed onderwijs te bieden. Daarbij zal ook moeten worden gekeken naar de huisvesting. Het sluiten, concentreren, verbreden en herbestemmen van schoolgebouwen zijn ontwikkelingen waarmee nu maar vooral in de toekomst rekening moet worden gehouden.
Daarmee komt ook de sociale cohesie en leefbaarheid in (kleine) kernen onder druk te staan. De relatie tussen de aanwezigheid van een school en leefbaarheid van een dorp zit in het feit dat kinderen hun klasgenoten volgen in de verenigingen waar ze bij gaan e.d. Als een school uit een kern verdwijnt, krijgen ook verenigingen het moeilijk. De relatie tussen een school en andere voorzieningen is daarmee sterk.

Schoolbesturen van het P.O. zijn zich uiteraard bewust van de leerlingendaling die al enkele jaren aan de gang is. Zij hebben hierop geanticipeerd door in eerste instantie oplossingen te zoeken binnen hun eigen organisatie.
De laatste jaren is binnen de besturen P.O. het besef en de wens ontstaan tot het ontwikkelen van een gezamenlijke visie over de toekomst van het primair onderwijs in samenhang met andere functies en voorzieningen zoals kinderopvang, sport en cultuur. Steeds meer ontstaat namelijk de behoefte om in of nabij de school een groot aantal activiteiten bij elkaar te brengen die rechtstreeks invloed hebben op de ontwikkelingskansen van de kinderen. Van maatschappelijk belang is daarbij dat een school goede voorzieningen voor kind en gezin biedt. Veel ouders combineren tegenwoordig arbeid en zorg. Dat vergt een betere afstemming van onderwijs, kinderopvang en vrijetijdsactiviteiten waarin de school een belangrijke rol kan en wil spelen. Het instellen van een continurooster en/of het aanbieden van dag arrangementen speelt in op de veranderende leefstijl en het dagritme van ouders en kinderen. Daarnaast moet worden vastgesteld dat het gebruik van schoolgebouwen voor alleen onderwijs erg ondoelmatig is.

De gezamenlijke doelstelling van de schoolbesturen en de gemeente is het schetsen van een toekomstbeeld voor het primair onderwijs <u>en</u> de samenwerking daarbij met andere partners. In de afgelopen periode zijn daarom in verschillende samenstelling gesprekken gevoerd tussen de schoolbesturen en de gemeente Berkelland. Dat heeft geleid tot het vaststellen van een stramien waarbij binnen de vastgestelde uitgangspunten vorm kan

worden gegeven aan een samenhang van voorzieningen en functies in en om de basisscholen.
Hieronder volgt op hoofdlijnen per kern of groep van kleine kernen de conclusies om de in het visiedocument beoogde effecten te realiseren.

CONCLUSIES

Kern Ruurlo

1. De begin dit jaar gerealiseerde nieuwbouw van de Willibrordusschool (schoolbestuur SKBG) aan de Nieuwe Weg in Ruurlo sluit aan bij de in het visiedocument beoogde effecten.
2. Voor de schoolbesturen van Wonderwijs (voormalige Rehoboth) en de Kerst Zwart school zijn twee realistische scenario's bespreekbaar:
   a. Kerst Zwart naar nieuwe locatie Willibrordusschool en Wonderwijs naar het Kulturhus en
   b. Kerst Zwart vernieuwen en opwaarderen tot een Integraal Kind Centrum en Wonderwijs naar het Kulturhus
3. De scenariomodellen 2a en 2b vergen nader onderzoek op haalbaarheid.

Kern Borculo

1. De schoolbesturen van de Sint Jorisschool en OPONOA hebben de bereidheid om op termijn te komen tot samenwerking.
2. De wijze waarop en hoe moet nader vorm krijgen in het vervolgproces. Voorwaarde voor dit proces is voldoende draagvlak in de wijk / samenleving.
3. Het bestuur van OPONOA zal nadere analyse doen naar de leerlingen-mutaties om zicht te krijgen op haar doelgroep, de leerlingenstromen en mogelijk het tijdstip van samenvoeging van scholen.
4. Het bestuur van Gelre Veste is tevreden met de huidige huisvesting en heeft geen behoefte aan andere keuzes op dit vlak of brede samenwerking.

Kern Eibergen

1. Voor een integrale gezamenlijke aanpak in Eibergen is bestuurlijk binnen de schoolbesturen van Delta, VCO en OPONOA draagvlak.
2. Men heeft de ambitie drie onderwijsvoorzieningen (Integrale Kind Centra) met een eigen identiteit te realiseren die evenwichtig verdeeld zijn.
3. Om een beeld te krijgen van leerlingenvolume en –stroom is op 10 april 2015 een maatwerksessie transitieatlas Eibergen gehouden.
4. Conclusies schoolbesturen op deze sessie:
   1. 1 locatie voor Eibergen (locatie Assink) voor 2-12 jarigen acht men niet realistisch vanwege effecten van mobiliteit en infrastructuur;
   2. Er is een sterke voorkeur voor 3 onderwijsvoorzieningen voor 2-12 jarigen.
5. Bij keuze voor en instemming met 4.2 wordt Sterrenpallet (locatie Klaashofweg) opgewaardeerd tot een Integraal Kind Centrum.
6. Voor het vervolgproces is de volgende stap het opstellen van scenario's die zicht geven op de leerlingenstroom en –volumes, de daaraan gekoppelde ruimtebehoeften en de consequenties voor de omgevingsruimte.

Kern Neede

1. De schoolbesturen van Stichting Keender, VCO Oost-Nederland en OPONOA zien als stip op de horizon 2 ontwikkelmodellen voor de kern Neede:
   a. 2 samenwerkingsscholen (geografisch): 1 in Oost en 1 in West en
   b. 2 samenwerkingsscholen (denominatie): 1 RK school (samengaan Daltonschool Dr. Ariens en Alferink) + De Marke en een samenwerkingsschool Kisveld en de Hofmaat
2. Stichting Keender ziet op termijn mogelijkheden om Alferink te koppelen aan Villa Bonbini met eventueel later met instroom Daltonschool Dr. Ariens tot één Integraal Kind Centrum.
3. Gezien het complexe vraagpunt en de fundamentele keuze van aanvliegroute (per denominatie of niet?) is een haalbaarheidsonderzoek naar scenariomodellen en een dialoog met andere stakeholders in Neede nodig.

Kleine kernen

1. Mede in relatie met de leefbaarheid / vitaliteit van kleine kernen houden de schoolbesturen van OPONOA en Stichting Keender basisscholen in stand. Met het vormen van onderwijsteams / clusters houdt men de scholen in kleine kernen kwalitatief en financieel in stand.
2. Sluiting is pas een optie als de ondergrens van leerlingenvolume wordt bereikt, de kwaliteit niet is gewaarborgd en er geen witte vlek ontstaat (witte vlek = geen basisschool binnen een afstand van 5 kilometer over de weg).
3. Waar mogelijk wordt een gebiedsgerichte aanpak gehanteerd (driehoek Geesteren, Gelselaar en Nettelhorst) en voor onderhuisvesting in kleine kernen breed wordt vanuit exploitatieoogpunt het bestaande voorzieningenniveau verkend om tot een effectief gebruik van de voorzieningen binnen een kern te kunnen komen.

ALGEMEEN

Uit de gesprekken met de schoolbesturen is gebleken dat het moeilijk is om één (onderwijs-)visie te ontwikkelen die zonder meer toepasbaar is op alle kernen van de gemeente Berkelland. Vaak zijn ook meerdere oplossingen mogelijk. De benaming onderwijsvisie blijkt ook te eng gekozen. Het gaat om het ontwikkelen van een visie voor de noodzakelijke invulling van samenhangende voorzieningen voor 0-12 jarigen op het gebied van onderwijs, opvang en vrijetijdsbesteding.
De gesprekken met de schoolbesturen zijn een eerste aanzet tot een nadere uitwerking van deze visie omdat het onderwijs "leading" is in het proces. In een vervolgstadium zal verbreding van de gesprekken plaatsvinden met andere partners die zich met opvang en vrijetijdsinvulling bezig houden.
Er zal per kern maatwerk worden geleverd waarbij in hoofdlijnen dezelfde uitgangspunten worden gehanteerd. De uitdaging is om wensen en uitgangspunten in een realistische en realiseerbare gemeenschappelijke visie te vertalen.

Daarbij moet in ieder geval aandacht worden besteed aan de volgende punten:

1. Een goede afstemming bij de uitvoering van dagarrangementen (samenwerking tussen scholen, instellingen voor opvang en verenigingen in de wijk) is zonder meer noodzakelijk.
2. Daar waar dagarrangementen tot stand komen moeten stevige afspraken worden gemaakt op de punten van beheer en exploitatie.

AANBEVELINGEN

Om tot een goede invulling van een visie per kern te komen is het goed om, gelet op alle disciplines die daarbij zijn betrokken, per kern een multifunctionele werkgroep in het leven te roepen. De werkgroep zal tot taak krijgen om te zoeken naar een oplossing die is afgestemd op de mogelijkheden die elke afzonderlijk kern biedt. Deze werkgroep zal per kern van samenstelling verschillen afhankelijk van de betrokken instellingen die in die kern actief zijn. Ook van ambtelijke zijde zal de betrokkenheid moeten worden verbreed naar andere disciplines die bij dit proces betrokken zijn.

TOELICHTING

Hieronder worden per kern of groep van kernen de basisgegevens van de scholen genoemd en een samenvatting gegeven van de gesprekken die met de besturen zijn gevoerd over de gewenste toekomstige ontwikkelingen.

De kern Ruurlo

De situatie in de kern Ruurlo is redelijk overzichtelijk. De kern heeft drie basisscholen. In het buitengebied is ook nog één basisschool. Het gaat om de volgende basisscholen:

School	Richting	Aantal leerlingen op 1 oktober			
		2009	**2014**	**2020**	**2024**
Kerst Zwart	O	345	358	248	229
Driesprong	O	74	63	47	43
Willibrordus	RK	182	139	106	98
CBS Wonderwijs	PC	149	89	68	63
Veldhoek	PC	50	0	0	0
TOTAAL		800	649	469	433

Bronvermelding leerlingenaantallen:
- 2009 en 2014 bron DUO (cijfers teldatum 1 oktober)
- 2020 en 2024 prognose Scenariomodel april 2014

De nieuwbouw van de Willibrordusschool is eind 2014 af. Het gebouw is met ingang van 2015 in gebruik worden genomen. In de nieuwe school is ook een ruimte voor kinderopvang. Het gebouw wordt gehuurd voor een periode van 20 jaar. De plaats voor de nieuwe school is ideaal in verband met de bereikbaarheid op korte afstand van voorzieningen op het gebied van sport en cultuur.
Bij de bouwvoorbereidingen voor de nieuwe school hebben de besturen van Gelre Veste en OPONOA aangegeven ook graag mee te verhuizen naar deze locatie. Op die locatie zouden de basisscholen en andere betrokken instellingen in elkaars omgeving voor kinderen van 2 tot 12 jaar een totaal aanbod van educatie, zorg en vrijetijdsbesteding kunnen aanbieden van 07:00 tot 19:00 uur.
Op de locatie aan de Nieuwe Weg is ruimtelijk rekening gehouden met de toekomstige vestiging van twee andere scholen. Zover is het mede om financiële redenen niet gekomen noch van een mogelijk gefaseerde verplaatsing op termijn. In de gesprekken met de schoolbesturen kwam naar voren dat men dat als een gemiste kans heeft ervaren. Het bestuur van Gelre Veste spreekt de voorkeur uit te blijven zitten waar men nu zit. Men heeft geen interesse (meer) in het samengaan met de Willibrordusschool. Een verplaatsing naar het Kulturhus is en blijft wel een bespreekbare variant.
Het bestuur van OPONOA ziet twee realistische scenario's voor de Kerst Zwart school:
1) een verplaatsing van de school als IKC naar de Nieuwe Weg of
2) het vernieuwen en opwaarderen van de bestaande school tot IKC.
Nadere studie op haalbaarheid van de twee scenariomodellen is nodig.

Buitengebied Ruurlo
De christelijke basisschool Veldhoek in het buitengebied van Ruurlo is met ingang van 1 augustus 2013 opgeheven. Samen met drie andere scholen in de gemeente Bronckhorst is deze school gefuseerd tot de basisschool Sccsschl 3.0. (= successchool 3.0) in Wolfersveen. Deze fusieschool bestrijkt over de gemeentegrenzen heen een gezamenlijk voedingsgebied. Door samen te werken hopen de schoolbesturen het voorzieningenniveau binnen dat gebied op peil te houden.
De enige nu nog bestaande basisschool in het buitengebied van Ruurlo is de openbare basisschool de Driesprong. Het schoolbestuur van OPONOA kiest ervoor deze school zo lang mogelijk zelfstandig te laten blijven. Mocht dat op enig moment niet meer lukken, dan zal de school zich richten op scholen in de kern Ruurlo. Het merendeel van de schoolbevolking is ook op deze kern gericht. De gegevens van deze school zijn daarom ook verwerkt in het overzicht van de kern Ruurlo.

De kern Borculo

In de kern Borculo zijn vijf basisscholen. Het gaat om de volgende basisscholen:

School	Richting	Aantal leerlingen op 1 oktober			
		2009	2014	2020	2024
Noord	O	225	205	151	133
Kiezel en Kei	O	63	86	76	67
Heuvelschool	O	181	176	144	127
Sint Jorisschool	RK	197	230	176	155
De Wereldboom	PC	90	73	33	29
TOTAAL		756	770	580	511

Bronvermelding leerlingenaantallen:
- 2009 en 2014 bron DUO (cijfers teldatum 1 oktober)
- 2020 en 2024 prognose Scenariomodel april 2014

De schoolbesturen van de Sint Jorisschool en OPONOA hebben als stip op de horizon een samenwerking van de scholen. De wijze waarop en hoe deze samenwerking vorm moet krijgen moet worden onderzocht in het vervolgproces. Aan de hand van de ervaringen met de combinatiefunctie (sport en bewegen op school en in de wijk) blijkt dat het voorwaardelijk is dat er voldoende draagvlak in de wijk / samenleving aanwezig is om dit tot een succes te maken. Aan deze voorwaarde zal concreet gewerkt moeten gaan worden.
Het bestuur van OPONOA zal nog nadere analyse doen naar de leerlingen-mutaties om zicht te krijgen op haar doelgroep, de leerlingenstromen en mogelijk het tijdstip van samenvoeging van scholen.
Het schoolbestuur van de Sint Jorisschool onderzoekt samen met eenpitters uit de regio of en welke vormen van samenwerking er mogelijk zijn.
Het bestuur van Gelre Veste is tevreden met de huidige huisvesting en heeft geen behoefte aan andere keuzes op dit vlak of brede samenwerking. Men richt zich qua onderwijs volledig op de implementatie van het recent geïntroduceerde onderwijsconcept.

De Kern Eibergen

In de kern Eibergen zijn op 1 oktober 2015 in totaal 4 basisscholen. Daarvoor was dat aantal 8. De gegevens van die basisscholen zijn als volgt:

School	Richting	Aantal leerlingen op 1 oktober			
		2009	2014	2020	2024
Op d'n Esch	O	173	243	195	177
Menno ter Braak	O	245	209	172	155
De Driesprong	PC	57	0	0	0
Willem Sluiter	PC	86	0	0	0
Het Sterrenpallet	PC	0	172	127	115
De Regenboog	RK	134	101	82	74
Eibergen West		695	725	576	521
De Steege	O	111	0	0	0
De Schakel	RK	183	163	129	117
Julianaschool	PC	99	82	58	52
Eibergen Oost		393	245	187	169
TOTAAL kern		1.088	970	763	690

Bronvermelding leerlingenaantallen:
- 2009 en 2014 bron DUO (cijfers teldatum 1 oktober)
- 2020 en 2024 prognose Scenariomodel april 2014

De kern Eibergen wordt geografisch gezien in tweeën gedeeld door de rijksweg N18[1]. Dat maakt dat de wijk het Simmelink in het oosten van de kern wordt afgescheiden van de rest van de kern Eibergen. In deze wijk staan bij elkaar 2 basisscholen (RK en PC) en een gymnastieklokaal. Ongeveer 1/3 deel van het aantal leerlingen in Eibergen bezoekt één van de deze basisscholen.

Hieronder is in het kort aangegeven hoe de besturen de toekomst van onderwijs in combinatie met de ontwikkeling van IKC's zien en welke uitsluitingen daarbij worden gemaakt.

VCO
VCO vormt het bestuur van de drie christelijke scholen in Eibergen. Het schoolbestuur wil graag dat de nu nog op drie plekken in Eibergen verspreide scholen op één plek gehuisvest worden. Er ontstaat dan een school van circa 190 leerlingen. De nieuwe school zou onderdeel moeten zijn van een IKC waar kinderen van 2 tot 12 jaar van 7:00 tot 19:00 uur zorg en onderwijs en eventueel vrijetijdsbesteding wordt geboden. Concentratie van voorzieningen is voor alle betrokkenen een goede zaak. Verdeeld over de kern zou per richting een IKC kunnen worden opgericht.
Op 1 augustus 2014 is door het bestuur al gedeeltelijk invulling gegeven aan de wens tot de bundeling van de VCO-scholen. De basisschool Willem Sluiter en de basisschool De Driesprong zijn toen gefuseerd. De naam van de fusieschool veranderde in het Sterrenpallet. Het bestuur heeft een huisvestingsaanvraag ingediend voor vervangende nieuwbouw om de leerlingen in de toekomst te kunnen huisvesten in een nieuw gebouw.

Het is de bedoeling dat de Julianaschool zich terugtrekt uit het Simmelink en dat de leerlingen ook worden gehuisvest in het Sterrenpallet. Het schoolbestuur denkt dat op deze manier een goede invulling te kunnen geven aan de gedachte van bundeling van onderwijs en andere voorzieningen op een werkbare schaal. Het christelijk onderwijs telt in 2024 nog 167 leerlingen.
Nader volumeonderzoek is nodig om te beoordelen of de aanvraag voldoet aan het aan het streefbeeld.

OPONOA
OPONOA zou graag zien dat de onder het bestuur vallende openbare basisscholen onderdeel worden van een IKC. Dit kan in een school zelf of schoolnabij worden ingevuld. Het bundelen van alle openbare scholen op één plek is daarbij nu geen optie. In de wijk het Simmelink heeft het bestuur met ingang van 1 augustus 2014 geen basisschool meer. Het is dan logisch dat gestreefd wordt naar een bundeling van voorzieningen in de rest van Eibergen. De openbare scholen tellen in 2024 nog 332 leerlingen.
OPONOA gaat in gesprek met organisaties van de kinderopvang over afstemming van de vroeg en voorschoolse aanpak.

Delta
Delta kiest als bestuur van de katholieke basisscholen in beginsel voor behoud van een school die onder het bestuur van Delta valt. Deze school zou onderdeel moeten zijn van een IKC met een eigen identiteit en gepositioneerd zijn op 't Simmelinkplein. Dit is de huidige locatie van RK De Schakel. Op termijn zullen hier ook de leerlingen van RK De Regenboog worden ondergebracht.
De katholieke scholen tellen in 2024 nog 191 leerlingen.

Uit de visies van de schoolbesturen blijkt zij voorstander zijn van de ontwikkeling van 3 IKC's met een eigen identiteit die evenwichtig verdeeld zijn.
Om een beeld te krijgen van leerlingenvolume en –stroom is op 10 april 2015 een maatwerksessie transitieatlas Eibergen gehouden.

[1] Met de realisatie van de nieuwe rondweg N18 in 2018/2019 is de fysieke barrière weggenomen.

Op basis van deze resultaten hebben de schoolbesturen aangegeven:

1. dat men 1 locatie voor Eibergen (locatie Assink) voor 2-12 jarigen niet realistisch acht vanwege effecten van mobiliteit en infrastructuur;
2. een sterke voorkeur te hebben voor 3 onderwijsvoorzieningen voor 2-12 jarigen.

Indien de bestuurlijk politieke besluitvorming instemt met de 2e optie dan wordt Sterrenpallet (locatie Klaashofweg) opgewaardeerd tot Integraal Kind Centrum. Dit kan rekenen op de instemming van de andere schoolbesturen omdat deze ontwikkeling past binnen de totaalvisie voor het onderwijs in Eibergen.
Voor het vervolgproces worden alle samenwerkingspartners en stakeholders samenleving betrokken.

De Kern Neede

In de kern Neede zijn de volgende basisscholen:

School	Richting	Aantal leerlingen op 1 oktober			
		2009	**2014**	**2020**	**2024**
De Marke	O	232	224	174	159
Hofmaat	O	172	149	106	97
Dr. Ariens school	RK	92	82	66	60
Kard. Alferinkschool	RK	165	176	147	134
Kisveldschool	PC	91	64	60	55
TOTAAL		752	695	553	505

Bronvermelding leerlingenaantallen:

- 2009 en 2014 bron DUO (cijfers teldatum 1 oktober)
- 2020 en 2024 prognose Scenariomodel april 2014

De kern wordt grof weg in tweeën gedeeld door de hoofdas, die gemarkeerd wordt door de Oudestraat en de Rapenburg. Ten westen daarvan staan de basisscholen De Hofmaat, de Daltonschool Dr. Ariens en de Kisveldschool. Deze drie basisscholen werken op dit moment al samen met de instelling voor de buitenschoolse opvang, de voetbal- en tennisclub. Hierdoor kan een dag arrangement worden aangeboden waarbij iedere instelling/vereniging zijn eigen inbreng heeft. Verbreding van deze samenwerking wordt nagestreefd.

Aan de oostzijde van deze kern staan de basisscholen Kardinaal Alfrink en De Marke. De kinderopvang en peuteropvang vinden plaats aan de oostkant van de kern (Meijersweg 27). Op deze locatie wordt ook de buitenschoolse opvang aangeboden. In Neede is SKE op dit moment de enige partner voor alle soorten opvang.
Over de toekomstige invulling van de samenwerking tussen basisonderwijs met instellingen en voorzieningen voor zorg en vrijetijdsbesteding zullen afspraken moeten worden gemaakt.

De schoolbesturen zijn het eens dat er een discussie moet plaatsvinden over opvatting of en hoe er clustering moet plaatsvinden om een IKC te kunnen realiseren. Concentratie van basisscholen in één gebouw al dan niet op basis van richting kan optie zijn. Gelet op de al bestaande situatie lijkt het voor de hand liggend om een richting doorbrekende samenwerking te realiseren in de twee gebieden waarin de kern Neede verdeeld kan worden. Een samenwerkingsschool van alle richting, waarbij de richtingen herkenbaar zijn, zou een mogelijkheid kunnen zijn om dit doel te bereiken.
De besturen zijn het eens over de gedachte dat er 2 ontwikkelmodellen nader onderzoek vergen:

a. 2 samenwerkingsscholen (geografisch): 1 in Oost en 1 in West en
b. 2 samenwerkingsscholen (denominatie): 1 RK school (samengaan Daltonschool Dr. Ariens en Alferink) + De Marke en een samenwerkingsschool Kisveld en de Hofmaat

c. Stichting Keender ziet op termijn mogelijkheden om Alferink te koppelen aan Villa Bonbini met eventueel later met instroom de Daltonschool Dr. Ariens tot één Integraal Kind Centrum.

Gezien het complexe vraagpunt en de fundamentele keuze van aanvliegroute (per denominatie of niet?) is een haalbaarheidsonderzoek naar scenariomodellen en een dialoog met andere stakeholders in Neede nodig.

Basisscholen in de kleine kernen

De situatie in de kleine kernen in Berkelland verschilt van kern tot kern sterk. Er zijn kernen waar al vormen van vergaande samenwerking en soms ook integratie bestaan of in ontwikkeling zijn tussen de school en instellingen en voorzieningen kinder- en/of peuteropvang. De mogelijkheden voor een goede en blijvende invulling van voorzieningen voor 0 -12 jarigen in elke kern blijft uitgangspunt voor de betrokken schoolbesturen.
Het behoud van de enige basisschool en, alleen als dat niet mogelijk is, het behoud van een lespunt voor in ieder geval de onderbouw, is een daarvan afgeleid doel. Het behoud van de bibliotheekfunctie is in veel van de kleine kernen al gerealiseerd. Dit alles moet bedragen tot behoud van de vitaliteit in de kleine kernen.

Met de schoolbesturen van basisscholen in de kleine kernen hebben wij afzonderlijke gesprekken gevoerd. Dit hebben wij gedaan omdat in de kernen sprake is van één basisschool van één richting en schoolbesturen veelal oplossingen zoeken binnen hun eigen organisatie. Zo houdt men door het formeren van onderwijsteams / clusters de scholen kwalitatief en financieel in stand.
Het voortbestaan van een aantal scholen met onvoldoende leerlingenvolume is niet direct aan de orde. Wel anticipeert het bestuur van OPONOA op de effecten van krimp door een gebiedsgerichte aanpak te verkennen en vanuit exploitatieoogpunt ook naar het bestaande voorzieningenniveau (clustering en samenwerking) te kijken.

1. Stichting Keender

Stichting Keender is bestuurder van de katholieke scholen in de kernen Beltrum, Neede en Rietmolen. De gegevens van de basisscholen in de kleine kernen Beltrum en Rietmolen zijn de volgende:

KERN	School	aantal leerlingen op 1 oktober			
		2009	2014	2020	2024
Rietmolen	Sint Jozefschool	133	110	81	82
Beltrum	Het Tweespan	49	-	-	-
Beltrum	De Sterrenboog	209	189	131	129
Totaal		**391**	**299**	**212**	**211**

Bronvermelding leerlingenaantallen:
- 2009 en 2014 bron DUO (cijfers teldatum 1 oktober)
- 2020 en 2024 prognose Scenariomodel april 2014

De kern Beltrum
Met ingang van 1 augustus 2011 heeft de kern Beltrum nog maar één basisschool. De twee basisscholen Het Tweespan en Ludger zijn toen samengevoegd tot de basisschool met de nieuwe naam De Sterrenboog. Een particuliere organisatie onder de naam 't Belhameltje verzorgt in Beltrum de kinderdag-, de buitenschoolse en de tussen schoolse opvang. Sinds april 2011 wordt de buitenschoolse opvang ook verzorgd in de school. De kinderopvang heeft in Beltrum een bovenlokale functie. Ook kinderen die niet in Beltrum wonen, maken daar gebruik van. Met ingang van het schooljaar 2011/2012 is ook de peuteropvang ondergebracht in de school.
De samenhang tussen het onderwijs en de verschillende soorten van opvang blijkt in Beltrum goed te zijn georganiseerd.

De situatie is met ingang van dit jaar nog verder geoptimaliseerd door de realisatie van het Kulturhus nabij de school. Hierdoor is/wordt de samenwerking op het terrein van sociaal maatschappelijke functies en activiteiten nog verder versterkt en wordt ook gezamenlijk gebruik gemaakt van elkaars voorzieningen. De dorpsbibliotheek is een voorbeeld hoe de betrokkenheid van de school bijdraagt aan het op peil houden van de voorziening in deze kern.
Op termijn kunnen school en Kulturhus mogelijk samen een oplossing vinden voor huisvestingsvraagstukken van de school.

De kern Rietmolen
Het leerlingenaantal van de enige basisschool Sint Jozef in Rietmolen daalt naar 82 in 2024. Aan de school is een kinderopvang / peuterspeelzaal verbonden.

2. Stichting OPONOA

De stichting OPONOA vormt het bestuur van 14 openbare basisscholen in de gemeente Berkelland. Vijf van deze basisscholen staan in een kleine kern. De school in het buitengebied van Ruurlo is daarbij niet meegerekend om de reden die hiervoor onder de kern Ruurlo is genoemd. De gegevens van de vijf basisscholen in de kleine kernen zijn als volgt:

Kern	School	aantal leerlingen op 1oktober			
		2009	2014	2020	2024
Haarlo	De Voshaar	69	59	52	49
Geesteren	De Keikamp	129	107	76	65
Noordijk	B. Tormijnschool	67	66	61	56
Gelselaar	G.A. v/d Lugt	63	59	44	39
Rekken	De Berkel	142	103	85	88
Totaal		470	394	318	297

Bronvermelding leerlingenaantallen:
- 2009 en 2014 bron DUO (cijfers teldatum 1 oktober)
- 2020 en 2024 prognose Scenariomodel april 2014

Hieronder volgt een nadere beschrijving van de basisschool en de schoolnabije functies en voorzieningen.

De kern Rekken
De kern Rekken kent een ideale uitgangssituatie. Kinderdagopvang, peuteropvang en basisschool zijn in één gebouw gehuisvest. De bibliotheekfunctie heeft met medewerking van de school invulling gekregen.

De kern Geesteren
De situatie in Geesteren is vergelijkbaar met die in Rekken. Het dorpshuis De Zunnekamp en de basisschool De Keikamp liggen hier naast elkaar. Beide instellingen groeien steeds meer naar elkaar toe. Ook hier heeft de bibliotheekfunctie met medewerking van de school invulling gekregen. De kinderopvang en de peuteropvang zijn gehuisvest in het naast de school gelegen dorpshuis. Beide instelling profiteren van elkaars nabijheid.

De kernen Haarlo, Noordijk en Gelselaar
Deze kernen bevinden zich in een gelijke positie. Het zijn basisscholen die in 2024 39 tot 56 leerlingen hebben. Deze kernen kennen een goede dorpshuisvoorziening.
De kernen Haarlo en Noordijk liggen relatief dicht bij een grote kern. Het beleid van OPONOA is gericht op de instandhouding van deze scholen. Wel wordt de pedagogische kwaliteit en een haalbare financiële exploitatie van de scholen in de gaten gehouden. Om de kwaliteit te waarborgen heeft nu onderwijsteams / clusters ingevoerd.

Per kern afzonderlijk merken wij nog het volgende op.

De kern Haarlo
Het aantal leerlingen basschool in Haarlo daalt geleidelijk naar 49 in 2024. De kinder-, de peuter- en de buitenschoolse opvang zijn gehuisvest in het dorpshuis 't Stieltjen dat op zeer korte afstand van de school ligt.

De kern Gelselaar
In de kern Gelselaar is op dit moment geen dorpshuis zoals men dat op andere plaatsen in de gemeente kent. De dorpshuisvoorziening is nu verdeeld over verschillende instellingen en plaatsen in de kern ondergebracht. Er worden wel inspanningen verricht om een dorpshuis tot stand te brengen. In de G.A. van de Lugtschool is een lokaal de kinderopvang en buitenschoolse opvang.

De kern Noordijk
De basisschool B. Tormijn heeft nog steeds te kampen met een ruimtetekort. Dat is al zo sinds de stichting van de school in 1974. Daarom maakt de school (mede-)gebruik van het gemeenschapshuis 't Haarhoes en daarvoor van de Oale Schole. Hiervoor wordt een vergoeding betaald. In Noordijk kunnen de peuters elkaar ontmoeten in een peuterclub die is gehuisvest in het Haarhoes dat dit jaar een grondige uitbreiding heeft ondergaan. Onderwijsontwikkelingen in de kern Neede zullen mogelijk op termijn effect kunnen hebben op de het leerlingenvolume. In welke omvang is nu niet in te schatten.

Voorzieningen/functies in elkaars nabijheid

Basisschool	**Kern**	primair onderwijs	buiten-schoolse opvang	kinder-Opvang / peuterspeelzaal	gymnastiek-accommo-datie	dorpshuis/ ontmoetings-centrum
Kerst Zwartschool	RUURLO					
De Driesprong	RUURLO					
CBS Wonderwijs	RUURLO					
Willibrordus	RUURLO					
Noord	BORCULO					
Kiezel en Kei	BORCULO					
H.W. Heuvelschool	BORCULO					
De Wereldboom	BORCULO					
Sint Jorisschool	BORCULO					
De Keikamp	GEESTEREN					
G.A. van der Lugt	GELSELAAR					
De Voshaar	HAARLO					
Op d'n Esch	EIBERGEN					
Menno ter Braak	EIBERGEN					
Het Sterrenpallet	EIBERGEN					
Het Sterrenpallet	EIBERGEN					
Julianaschool	EIBERGEN					
De Schakel	EIBERGEN					
De Regenboog	EIBERGEN					
De Berkel	REKKEN					
De Sterrenboog	BELTRUM					
De Marke	NEEDE					
Tormijnschool	NEEDE					
De Hofmaat	NEEDE					
Kisveld	NEEDE					
Daltonschool Dr. Ariens	NEEDE					
Kard. Alfrinkschool	NEEDE					
Sint Jozefschool	RIETMOLEN					

Functies in de school
Functies school nabij

Gegevens scholen per kern

KERN	School	Richting	aantal leerlingen op 1 oktober		
			2014	2020	2024
RUURLO	Kerst Zwart	O	358	248	229
	Willibrordus	RK	139	106	98
	Wonderwijs	PC	89	68	63
Totaal kern Ruurlo			586	422	390
BORCULO	Noord	O	205	151	133
	Kiezel en Kei	O	86	76	67
	Heuvelschool	O	176	144	127
	Sint Jorisschool	RK	230	176	155
	De Wereldboom	PC	73	33	29
Totaal kern Borculo			770	580	511
EIBERGEN	Op d'n Esch	O	243	195	177
	Menno ter Braak	O	209	172	155
	Het Sterrenpallet	PC	172	127	115
	De Regenboog	RK	101	82	74
Totaal kerngebied ten westen rijksweg N18			725	576	521
	De Schakel	RK	163	129	117
	Julianaschool	PC	82	58	52
Totaal wijk Simmelink ten oosten rijksweg N18			245	187	169
Totaal kern Eibergen			970	763	690
NEEDE	De Marke	O	224	174	159
	Hofmaatschool	O	149	106	97
	Daltonschool Dr. Ariens	RK	82	66	60
	Kard. Alfrinkschool	RK	176	147	134
	Kisveldschool	PC	64	60	55
Totaal kern Neede			695	553	505
RUURLO	De Driesprong	O	63	47	43
Totaal buitengebied Ruurlo			63	47	43
RIETMOLEN	Sint Jozefschool	RK	110	81	82
BELTRUM	De Sterrenboog	RK	189	131	129
Totaal scholen kleine kernen Keender			299	212	211
HAARLO	De Voshaar	O	59	52	49
GEESTEREN	De Keikamp	O	107	76	65
NOORDIJK	B. Tormijnschool	O	66	61	56
GELSELAAR	G.A. v/d Lugt	O	59	44	39
REKKEN	De Berkel	O	103	85	88
Totaal scholen kleine kernen OPONOA			394	318	297
Totaal basisonderwijs			3.777	2.895	2.647

Bronvermelding leerlingenaantallen:

- 2009 en 2014 bron DUO (cijfers teldatum 1 oktober)
- 2020 en 2024 prognose Scenariomodel april 2014

Stappenplan aanpak toekomstgericht primair onderwijs Berkelland (P.O)

Met de opbrengst van de 1e verkenning met de schoolbesturen P.O. zijn / worden de contouren van een toekomstbestendige onderwijsvisie Berkelland per kern zichtbaar. Om per kern te komen tot een nadere invulling van samenhangende voorzieningen op de school en in de wijk voor 2 -12 jarigen is vervolgoverleg nodig met potentiele samenwerkingspartners op het gebied van onderwijs, opvang en vrijetijdsbesteding.

Aan de hand van de meest recente prognoses, de beschikbare huisvestingsgegevens, vanuit de gemeente Berkelland en overzichtskaart zoals deze eerder door de gemeente Berkelland is opgesteld, hebben de besturen zich met behulp van bovenstaande uitgangspunten gebogen over de toekomstbestendigheid van de scholen binnen de gemeente. In de gesprekken met de bestuurders is de zogenaamde houtkoolschets als onderlegger gebruikt voor het definitieve document "Opbrengst 1e verkenning toekomst primair onderwijs Berkelland" van 1 mei 2015.

Acties algemeen

- Verzamelen kwalitatieve en kwantitatieve informatie
- Wat staat tot onze beschikking in het gebied wat gebruikt kan worden ten behoeve van IKC doelen?
- Verzamelen feitelijke informatie huidige gebouwen
- Locatieverkenningen per kern versus leegstand en herbestemming
- Infrastructuur, bereikbaarheid en veiligheid
- Financiële informatie en verkenning financieringsvormen
- .....

Bovenstaande gegevens vormen de onderlegger voor bestuurlijke besluitvorming over het Integraal Huisvestingsplan (IHP) van de gemeente Berkelland. Hierin worden ook voorzieningen betrokken voor 2 – 4 jarigen. Het geheel moet opleveren dat voor de gemeente Berkelland tot in middellange termijn kwalitatief goede onderwijsvoorzieningen beschikbaar zijn die voldoen aan de genoemde kwaliteitscriteria.

In de overleggen met de schoolbesturen van het P.O. is aangegeven te kiezen voor een gefaseerde aanpak die aansluit op natuurlijke momenten. Voor de kern Eibergen speelt dat momenteel met de Huisvestingsaanvraag van het VCO en de leegstand van diverse panden waar onder Het Assink aan de Prins Bernhardstraat.
Dit betekent dat de eerste focus is gericht is op de kern Eibergen.

Acties specifiek per kern

- Per kern een multifunctionele werkgroep instellen die tot taak krijgt om te zoeken naar een oplossing die is afgestemd op de mogelijkheden die elke afzonderlijk kern biedt.
- De samenstelling van de werkgroep per kern afstemmen op de betrokken instellingen die in die kern actief zijn.
- Samenstelling ambtelijke werkgroep nader invullen

Kern Eibergen	Planning	Regie
Uitwerken scenariomodellen en voorbereiden bestuurlijke Besluitvorming Integraal Huisvestingsplan Eibergen	2015	Gemeente
Kern Ruurlo:		
Haalbaarheidsonderzoek naar 2 scenariomodellen	2016	Gemeente
Kern Borculo		
1. Draagvlak in de wijk / samenleving	2015	Gemeente
2. Onderzoek naar vormen van samenwerking met andere zgn. éénpitters in de regio door Sint Jorisschool	2015	Schoolbestuur
3. Nadere analyse OPONOA naar de leerlingen-mutaties	2015	Schoolbestuur

Kern Neede

Antwoord op het complexe vraagpunt en de fundamentele keuze van aanvliegroute (per denominatie of niet?)		
Haalbaarheidsonderzoek naar scenariomodellen in Neede	2015	Gemeente

Kleine kernen

Gebiedsgerichte oriëntatie op driehoek Geesteren, Gelselaar en Nettelhorst. Verkenning bestaande voorzieningenniveau om tot een effectief gebruik van de voorzieningen binnen een kern te kunnen komen.	2015	Gemeente

Tot slot wordt op 12 juni 2015 een kennismiddag over Integrale Kind Centra georganiseerd in het gemeentehuis van Berkelland.

Algemene communicatie

Voorstel: Per kern wordt een dialoogavond georganiseerd waarin onder leiding van de procesbegeleider krimp de eerste contouren van de plannen met vertegenwoordigers / sterkhouders vanuit de betreffende kern worden besproken. Stakeholders krijgen de gelegenheid om hierop te reageren, met name vanuit het perspectief van leefbaarheid en mede verantwoordelijkheid van de samenleving voor de vitaliteit van de betreffende kern.

Transitieatlas primair onderwijs Achterhoek

Hoofdrapport

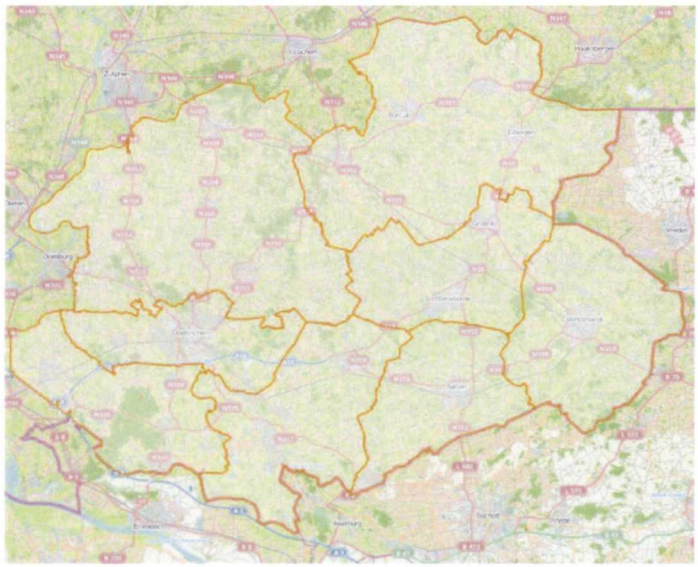

Versie: 10 oktober 2014
In opdracht van regio Achterhoek en het ministerie van BZK

Public Result B.V.
Postbus 11649
2502 AP Den Haag
Tel: 070 – 3468816
e-mail: info@publicresult.nl
www.publicresult.nl

Opdrachtnummer: SACHT13

©Copyright Public Result 2014. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

1. INLEIDING

De Achterhoek heeft te maken met een ingrijpende bevolkingstransitie. Een gevolg van de demografische transitie is dat er verschillende 'mismatches' ontstaan tussen de vraag naar en het aanbod van woningen, bedrijventerreinen en voorzieningen. Op het gebied van onderwijs ontstaat er een mismatch door een dalend aantal leerlingen. In de periode 2013-2020 daalt het aantal basisschoolleerlingen in de Achterhoek van van 26.600 met 5.600 naar ongeveer 21.000 (- 21%). Van de 162 basisscholen zijn er nu al 47 die minder dan 100 leerlingen hebben. De leerlingendaling in het primair onderwijs kent enkele jaren later ook zijn doorwerking in het voortgezet onderwijs.

De leerlingendaling heeft gevolgen voor de kwaliteit en betaalbaarheid van het onderwijs, het aantal arbeidsplaatsen in het onderwijs en het vastgoed. Zo krimpt de behoefte aan bruto vloeroppervlak in de Achterhoek in vijftien jaar tijd met ca. 40.000m^2 (dat zijn 16 voetbalvelden) en zal het aantal benodigde fte (zowel onderwijsgevend als onderwijsondersteunend personeel) flink dalen. De schoolbesturen en gemeenten in de Achterhoek staan dus voor een stevige opgave.

De Transitieatlas
De transitieatlas is een inhoudelijk hulpmiddel om criteria te ontwikkelen waarmee mismatches, zoals bovenstaande, kunnen worden aangepakt. Het instrument kan daarnaast ook dienen als communicatie- en agenderingsinstrument voor de verschillende partijen in de regio. Tijdens interactieve sessies in de regio worden de normen, waarden en criteria geïnventariseerd via een stemmodule (waarmee aanwezigen kunnen stemmen op vragen; de uitslag wordt direct getoond) en dialoog.

De regio staat niet stil, de afgelopen jaren hebben al veertien scholen hun deuren gesloten en zijn samengegaan met andere scholen. Daarnaast werken scholen en gemeentebesturen samen aan vlekkenplannen, waarin de uitgangspunten voor spreiding en huisvesting per gemeente worden benoemd en de eerste consequenties daarvan worden verkend. Ook is sinds 1 januari 2013 een 'procesbegeleider krimp basisonderwijs' aangesteld in de Achterhoek. De procesbegeleider heeft als taak de onderwijsbesturen en gemeenten te ondersteunen bij het ontwikkelen van beleid, instrumenten en kwaliteit van het onderwijs in het licht van de demografische ontwikkelingen. Tot slot wordt in de regio gewerkt aan kernenfoto's voor 21 Achterhoekse kernen. In dit project wordt de woningvoorraad (en behoefte) onder de loep genomen, samen met aanverwante terreinen als voorzieningen en leefbaarheid. Dit gebeurt door het bundelen van feiten en cijfers gebundeld aangevuld met kennis en inzichten van inwoners van de kernen. Uiteindelijk zijn de kernenfoto's bedoeld als bouwstenen voor de Woonagenda 2015-2025.

Vanaf de start van het traject is het nadrukkelijk de bedoeling geweest om met de transitieatlas in te spelen op deze ontwikkelingen en ze waar mogelijk te ondersteunen en te versnellen. Om die reden worden in de transitieatlas geen beslissingen die al genomen zijn (bijvoorbeeld in de vlekkenplannen) ter discussie gesteld. Met de opbrengsten van de transitieatlas kunnen de procesbegeleider krimp,

onderwijsbesturen en gemeenten samen aan de slag om te komen tot een wenselijk spreidingsbeeld van het primair onderwijs in de regio en is de transitieatlas een van de bronnen die benut wordt door het project kernenfoto's.

Tijdens het interactief traject hebben zeven bijeenkomsten plaatsgevonden (zes gemeentelijke sessies en één regionale startbijeenkomst) waar in totaal 209 stemmende deelnemers hebben geparticipeerd. Tijdens de bijeenkomst is telkens gevraagd wie de deelnemers vertegenwoordigen, in onderstaande tabel is hier een overzicht van gemaakt. In de tabel zijn de gemeentelijke sessies in alfabetische volgorde weergegeven, de regionale startbijeenkomst in Doetinchem is weergegeven als 'regio'.

Sessie	Primair onderwijs	(G)MR	Gemeente	Gemeenteraad	Regio	Provincie	Rijk	Anders	Totaal
Aalten	8	3	4	2				1	**18**
Berkelland	8	4	1	4				3	**20**
Montferland	15	4		9	2			7	**37**
Oost Gelre	12	2	2	3	2			7	**28**
Oude IJsselstreek	17	8	3	13				5	**46**
Winterswijk	11	11	4	6	1			3	**36**
Regio	3	1	3	1	9	4	1	2	**24**
Totaal	**74**	**33**	**17**	**38**	**14**	**4**	**1**	**28**	**209**

De grootste groep die aan de interactieve bijeenkomsten heeft deelgenomen zijn de vertegenwoordigers van het primair onderwijs, 74 van de 209 deelnemers hebben aangegeven het primair onderwijs te vertegenwoordigen. Deze groep bestaat uit bestuurders van onderwijsstichtingen en locatiedirecteuren van scholen. Gemeenteraadsleden zijn de op een na best vertegenwoordigde groep met 38 stemmende deelnemers. 33 deelnemers hebben aangegeven de (Gemeenschappelijke) Medezeggenschapsraad te vertegenwoordigen, deze groep bestaat uit ouders en leerkrachten. Per bijeenkomst was er nog een aantal deelnemers die 'Anders' hebben gestemd, in totaal 28. Navraag tijdens de sessie leerde dat dit o.a. vertegenwoordigers uit het voortgezet onderwijs en vertegenwoordigers van kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang waren. Tot slot hebben vertegenwoordigers vanuit de gemeenten (wethouders en ambtenaren), de regio Achterhoek, de provincie Gelderland en het Rijk deelgenomen aan de bijeenkomsten. De zeven bijeenkomsten hebben mede door hun interactieve karakter geleid tot een sterke bewustwording van de problematiek in de regio bij de aanwezigen; hebben tot creatieve nieuwe oplossingen geleid om met de leerlingendaling om te gaan en voor draagvlak gezorgd om gezamenlijk de problematiek aan te pakken in de regio. De normen, waarden en criteria die tijdens de verschillende sessies zijn opgehaald

(zowel door de stemresultaten als door de dialoog die aan de hand van de vragen, resultaten en kaartbeelden gevoerd is), worden in voorliggende rapportage gepresenteerd evenals de scenario's met kaartbeelden die aan de hand hiervan zijn opgesteld.

Leeswijzer

Dat tijdens het traject in de Achterhoek veel is opgehaald, maakt dat deze rapportage een spiegel is voor de regio. Dat is ook de manier waarop het stuk is opgebouwd. In paragraaf 2 van deze rapportage zal dieper in worden gegaan op de regionale context in de Achterhoek. Er zal een beeld worden gegeven van de leerlingendaling tot nu toe, de maatregelen die genomen zijn in de regio en de visies en plannen die er voor de toekomst liggen. Vervolgens zal in paragraaf 3 uiteen worden gezet wat er zou gebeuren wanneer er niets wordt gedaan in de regio. Paragraaf 4 is een weergave van de discussies die gevoerd zijn tijdens de interactieve bijeenkomsten in de Achterhoek. Deze discussie is per gemeente beschreven en wordt afgesloten met een overkoepelend beeld. Met het overkoepelend beeld wordt een afwegingskader aan de regio teruggeven waarmee keuzes kunnen worden gemaakt. Aan de hand hiervan wordt in paragraaf 5 een aantal hoofdscenario's gepresenteerd. Deze scenario's zijn niet bedoeld als blauwdrukken, maar dienen als startpunt voor een verdere uitwerking van plannen in de regio. Het zijn voorbeelden die inzichtelijk maken welke consequenties aan bepaalde keuzes verbonden zijn. Deze rapportage wordt afgesloten met een paragraaf over de bedrijfsvoering, dit betreft zowel de bedrijfsvoering van gemeenten (gevolgen voor vastgoed, kosten en opbrengsten) als die van schoolbesturen (gevolgen voor personeel, kosten en opbrengsten).

2. REGIONALE CONTEXT

De Achterhoek heeft te maken met een forse leerlingendaling. Van daling van het aantal leerlingen is al sprake sinds 2009: in deze afgelopen vier jaar is het aantal leerlingen reeds met 3.100 afgenomen (daling van 10,5%). Het aantal scholen neemt ook af: in dezelfde periode is het aantal scholen (netto) met 14 afgenomen van 176 in 2009 tot 162 in het schooljaar 2013/2014. In dezelfde periode nam het totaal aantal leerlingen in heel Nederland af, net als het aantal scholen. De daling is in de Achterhoek (zowel leerlingen als scholen) echter een stuk sterker dan het Nederlands gemiddelde. Onderstaande grafiek geeft die verhoudingen aan.

Het aantal leerlingen in de Achterhoek daalt in de volledige periode 2010-2025 met ca 33%. Dat betekent dat er in 2025 naar verwachting bijna 9.000 minder basisschoolleerlingen zijn. In de twee meer stedelijke gemeenten Doetinchem en Winterswijk is de verwachte daling het laagst met ca 22%; in de gemeenten Bronckhorst en Montferland ligt de daling met bijna 50% een stuk hoger.

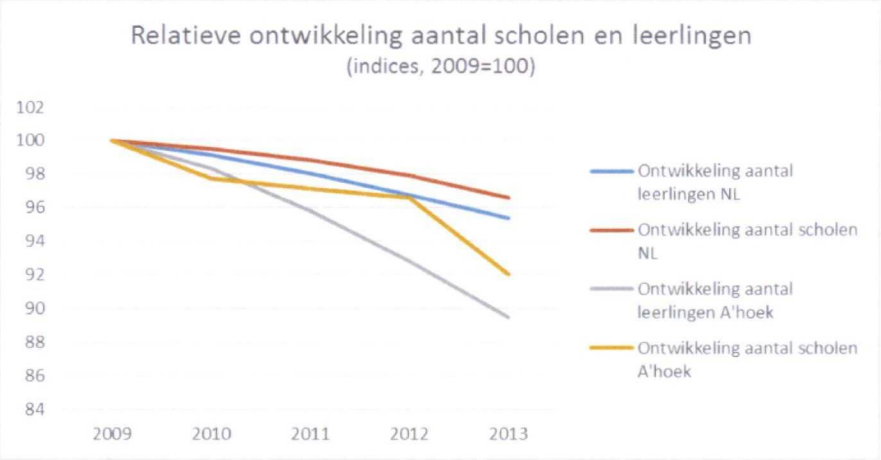

Niet alleen de leerlingendaling verschilt per gemeente, ook het aantal leerlingen per vierkante meter. Dit resulteert in verschillende lokale opheffingsnormen en dat is waarschijnlijk ook de oorzaak van een veel lagere gemiddelde schoolgrootte in bijvoorbeeld Bronckhorst ten opzichte van Doetinchem.

Gemeente	Aantal scholen	Aantal leerlingen	Gemiddeld aantal ll. per school	Lokale opheffingsnorm	Aantal ll. per km²	Ontwikkeling aantal ll. 2010-2025
Aalten	15	2.605	174	75	27	-29,9%
Berkelland	29	3.884	134	53	14	-35,8%
Bronckhorst	26	3.312	127	43	12	-49,7%
Doetinchem	22	4.931	224	123	62	-21,2%
Montferland	16	2.906	182	82	27	-47,4%
Oost Gelre	17	2.797	165	75	25	-34,4%
Oude IJsselstreek	21	3.496	166	76	25	-29,7%
Winterswijk	16	2.663	166	61	19	-23,5%

Totaal Achterhoek	**162**	**26.594**	**164**	**21**	**-33,5%**

Ter vergelijking, het totaal voor Nederland:

Nederland	**6.807**	**1.476.517**	**217**	**40**	**-9,4%**

Het huidige scholenaanbod voor het primair onderwijs in de Achterhoek ziet er als volgt uit:

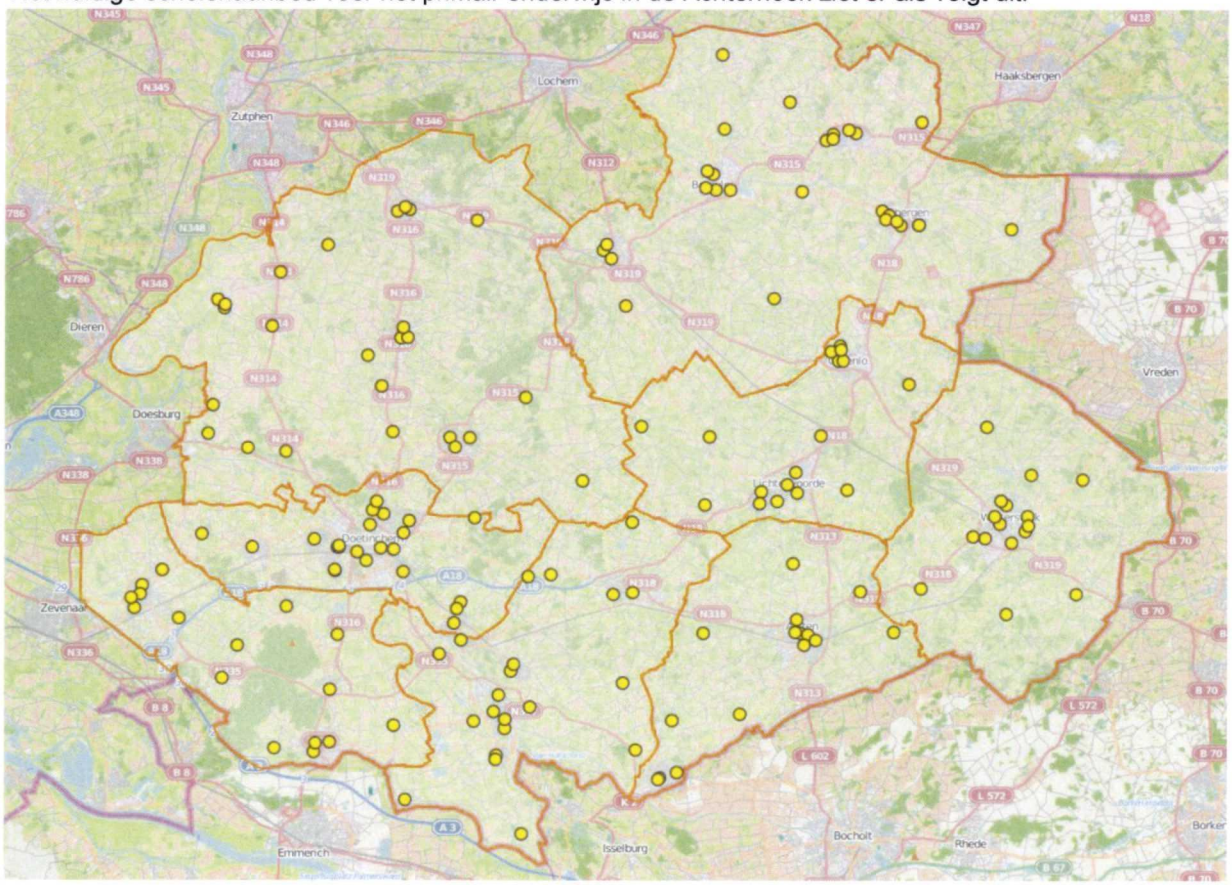

Vlekkenplannen

Schoolbesturen en gemeenten in de regio zijn zich uiteraard bewust van de leerlingendaling die al enkele jaren in gang is. Zij zitten dan ook niet stil. In een aantal gemeenten in de Achterhoek zijn zogenaamde vlekkenplannen (die de basis vormen voor integrale huisvestingsplannen voor PO) opgesteld waarin reeds afwegingen worden gemaakt over spreiding en huisvesting van scholen. Daaruit zijn op hoofdlijnen voor enkele scholen een viertal conclusies te extraheren. Er wordt aangegeven:

- of een afzonderlijke school toekomstbestendig is
- of twee (of meer) scholen zullen fuseren,
- of een school zal sluiten
- of duidelijk is dat er binnen een gebied (met 2, 3 of 4 scholen) iets gedaan moet worden, maar dat de precieze uitwerking (welke school open, welke dicht) nog onbekend is.

De vlekkenplannen voor de gemeenten Bronckhorst, Doetinchem en Oude IJsselstreek zijn verwerkt in deze opdracht. Op onderstaand kaartbeeld zijn deze plannen weergegeven:

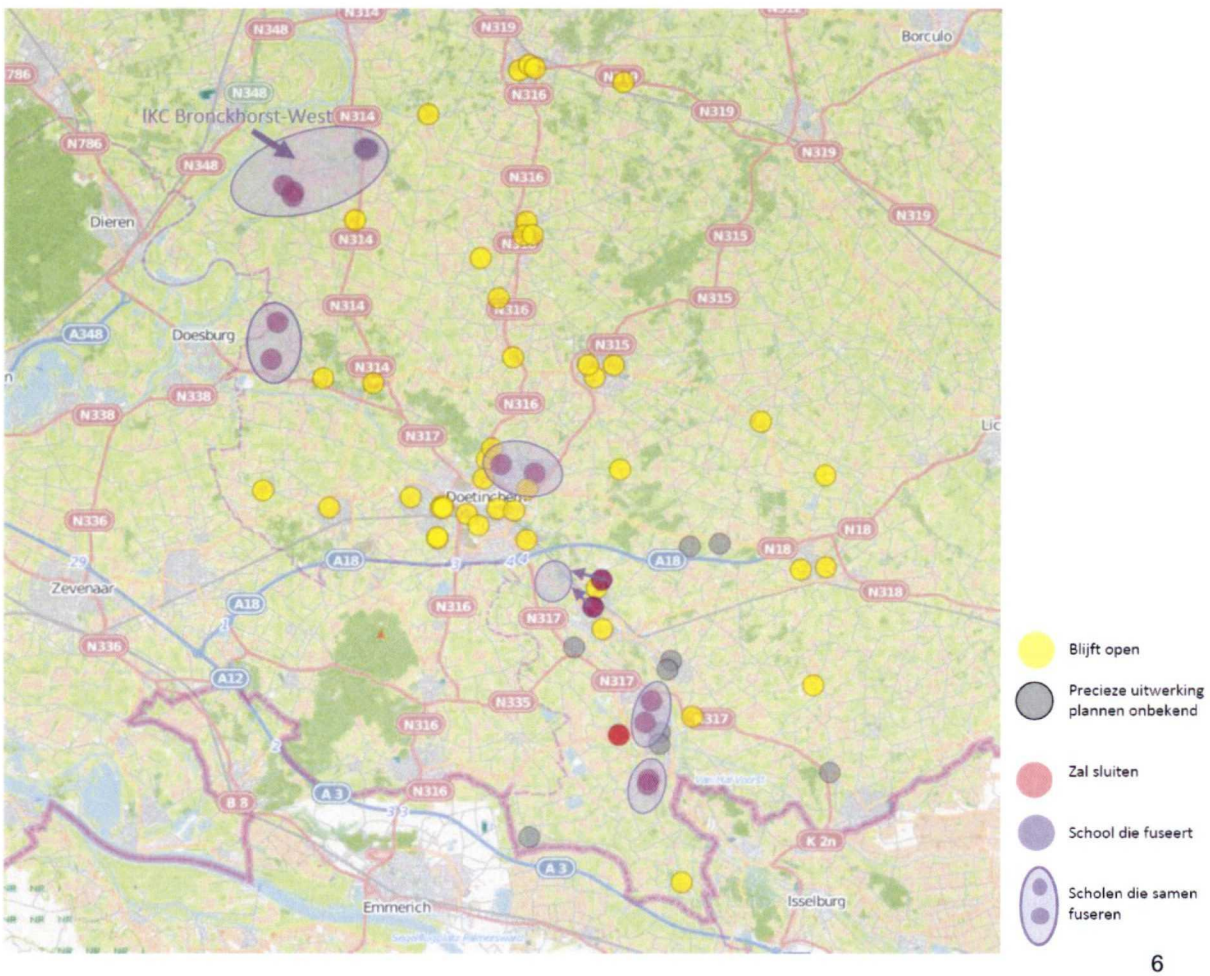

Indien de vlekkenplannen worden uitgevoerd zoals aangegeven, zullen er uiteindelijk 14 scholen zijn die gaan fuseren of samen met één of meerdere scholen een gebouw betrekken. Het zal betekenen dat er 9 scholen minder zijn. Eén school gaat sluiten (Pius X in Varsselder, gemeente Oude IJsselstreek).

3. WAT GEBEURT ER ALS WE NIETS DOEN

In deze paragraaf wordt uiteengezet wat er zou kunnen gebeuren wanneer er niets wordt gedaan. Dat wil zeggen: wanneer niet gekozen wordt voor een gezamenlijke aanpak, de regio de leerlingendaling zijn werk laat doen en schoolbesturen en gemeenten individueel met de gevolgen ervan aan de slag gaan. Het moge duidelijk zijn dat een gezamenlijke aanpak er niet toe leidt dat de leerlingendaling minder wordt, maar wel kan er voor gezorgd worden dat deze in goede banen geleid wordt en dat het aantal scholen in de regio op gecontroleerde wijze wordt afgebouwd.

Dat het komt tot sluiting van meer schoolgebouwen in de Achterhoek lijkt onvermijdelijk. Een kleine school is nu eenmaal duurder in de exploitatie dan een school van gemiddelde omvang (momenteel is dat 217 leerlingen in Nederland), omdat een kleine school gemiddeld meer FTE per kind in dienst heeft en ook de gebouwelijke lasten gemiddeld hoger liggen. Daar tegenover staat dat de inkomsten afnemen, omdat de bekostiging van het onderwijs grotendeels afhankelijk is van het leerlingenaantal. Dit wordt gedeeltelijk gecompenseerd door de kleinescholentoeslag voor scholen die minder dan 145 leerlingen hebben, maar dat laat onverlet dat veel schoolbesturen met kleine scholen zich in een precaire financiële situatie bevinden en dat zij de afgelopen jaren hun reserves hebben moeten aanwenden om de exploitatie rond te krijgen.

Als het gaat over kleine scholen, dan speelt naast de financiële situatie van de schoolbesturen ook nog de discussie over kwaliteit van het onderwijs. Het staat niet onomstotelijk vast dat kleine scholen minder goed presteren dan scholen van gemiddelde of grote omvang en er zijn voldoende voorbeelden van kleine scholen die zeer goed onderwijs bieden. Wel zijn veel mensen het erover eens dat kleine scholen kwetsbaarder zijn. De kans dat de kwaliteit van het onderwijs minder goed is, is groter op een kleine school, blijkt bijvoorbeeld ook uit rapportages van de onderwijsinspectie. Dit geldt met name voor scholen die geconfronteerd worden met een constante krimp van het aantal leerlingen. Ieder jaar worden groepen kleiner tot ze op een gegeven moment samengevoegd moeten worden, het team wordt steeds kleiner (met alle gevolgen van dien voor de continuïteit) en leerkrachten krijgen er telkens meer taken en verantwoordelijkheden bij. Tot slot is er de onzekerheid over het voortbestaan van de school die leerkrachten, maar ook ouders en kinderen, parten speelt. Vragen als: heb ik volgend jaar nog een baan? Of: staat juf X of meester Y volgend jaar nog voor de groep? dragen niet bij aan een klimaat waarin optimaal aandacht kan worden besteed aan het geven van goed onderwijs. Daar staat tegenover dat op veel scholen in Nederland gewerkt wordt aan- en met nieuwe onderwijsconcepten, waarin leerlingen bijvoorbeeld niet langer worden ingedeeld aan de hand van hun leeftijd in jaargroepen. Bij dergelijke methoden is ook vaak een rol weggelegd voor oudere kinderen, die de leerkracht voor een deel ontlasten door jongere kinderen uitleg te geven waar mogelijk. Dergelijke concepten zouden er voor kunnen zorgen dat ook op een kleine school de kwaliteit gewaarborgd wordt, maar hier zijn wel geschikte leerkrachten voor nodig.

Uiteindelijk wordt door de verantwoordelijke schoolbesturen de afweging gemaakt een school open te houden of niet. Wanneer dit gebeurt zonder een achterliggende gezamenlijke aanpak, kan dit betekenen dat scholen lukraak zullen sluiten. Schoolbesturen houden hun scholen zolang mogelijk open en raken verwikkeld in een concurrentiestrijd. Gevolg hiervan kan zijn dat een dorp waar nu nog twee kleine scholen staan over een paar jaar geen school meer heeft, omdat ze zijn blijven concurreren in plaats van de samenwerking te hebben gezocht. Sommigen zien dat als onwenselijk vanuit het oogpunt van spreiding van onderwijsvoorzieningen, anderen zullen dit zien als een natuurlijk onderdeel van marktwerking. Ook kan de kwaliteit van het onderwijs lijden onder deze concurrentie aldus sommigen. De concurrentiestrijd leidt tot een uitputtingsslag en brengt de nodige onzekerheid met zich mee (voor leraren, ouders en kinderen). Wanneer schoolbesturen en gemeenten samen optrekken om een plan voor spreiding en huisvesting te ontwikkelen, kunnen daarin keuzes worden gemaakt voor het behoud van bepaalde scholen door een gezamenlijke inspanning van de betrokken partijen.

Onderstaand staan twee kaartbeelden die weergeven wat er zou kunnen gebeuren wanneer er niets wordt gedaan. Hierbij dient aangetekend te worden dat geen rekening gehouden is met de financiële positie van schoolbesturen en dat puur gekeken is naar leerlingenaantallen. Het kaartbeeld links geeft een scenario weer waarbij de absolute ondergrens van 23 leerlingen in 2020 is gehanteerd als minimum. Het kaartbeeld rechts geeft een scenario weer waarbij de lokale opheffingsnorm (die wordt vastgesteld per gemeente)[1] als minimum is gehanteerd in 2020.

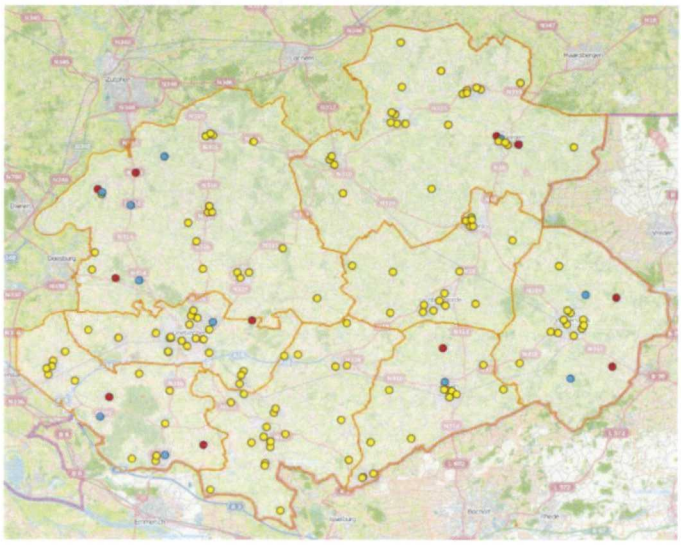

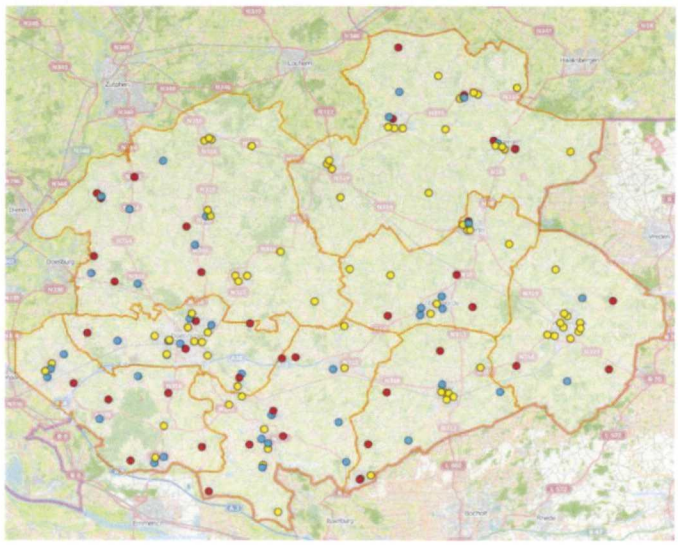

[1] De lokale opheffingsnorm wordt door OCW per gemeente vastgesteld en is afhankelijk van het aantal leerlingen per km2. Scholen die minder leerlingen hebben dan de lokale opheffingsnorm krijgen 3 jaar de tijd om weer boven de opheffingsnorm uit te komen. Gebeurt dit niet dan wordt de financiering stopgezet, tenzij een van de uitzonderingsbepalingen van toepassing is.

Gele stippen op de kaartbeelden zijn scholen waar niets aan verandert, rode stippen zijn locaties die zouden sluiten in het scenario en blauwe stippen zijn scholen waar leerlingen van gesloten locaties bij zouden komen.

Absolute ondergrens (2020)

Voor het scenario waarbij de absolute ondergrens van 23 wordt gehanteerd heeft dat de volgende gevolgen (tabel op de volgende pagina):

Gemeente	Aantal scholen	Aantal leerlingen	Gemiddeld aantal ll. per school	Verschil t.o.v. 2013		Extra ll. vervoer[2]
				Scholen	Leerlingen	
Aalten	14	2.173	155	-1	-432	3
Berkelland	27	3.147	117	-2	-737	0
Bronckhorst	23	2.085	91	-3	-1.227	4
Doetinchem	22	4.422	201	0	-509	11
Montferland	15	1.983	132	-1	-923	0
Oost Gelre	17	2.221	131	0	-576	0
Oude IJsselstreek	21	2.815	134	0	-681	0
Winterswijk	14	2.141	153	-2	-522	15
Totaal Achterhoek	**153**	**20.987**	**137**	**-9**	**-5.607**	**33**

In dit scenario zouden 9 van de huidige 162 scholen hun deuren sluiten en samen moeten gaan met andere scholen. 3 van de 11 scholen bevinden zich in de gemeente Bronckhorst en in Berkelland en Montferland zou het aantal scholen met 2 afnemen. Het gemiddeld aantal leerlingen per school zou zakken tot 137, terwijl dit nu 164 is in de Achterhoek. Dit zegt iets over de betaalbaarheid van het onderwijs, omdat het ministerie van OCW voor de bekostiging uitgaat van een schoolgrootte van ongeveer 225. 90 van de 153 scholen zouden in dit scenario nog in aanmerking komen voor kleinescholentoeslag, ca. 59% van de scholen zou in 2020 dus minder dan 145 leerlingen hebben.

[2] In de scenario's wordt telkens uitgegaan van leerlingenvervoer over afstanden van 6 km of meer. Gemeenten zijn niet verplicht het leerlingenvervoer boven deze afstand te bekostigen, maar dit wordt wel aangeraden door de VNG. De meeste gemeenten doen dit dan ook.

Lokale opheffingsnorm (2020)
Het scenario waarbij de lokale opheffingsnorm wordt gehanteerd heeft de volgende gevolgen:

Gemeente	Aantal scholen	Aantal leerlingen	Gemiddeld aantal ll. per school	Verschil t.o.v. 2013		Extra ll. vervoer
				Scholen	Leerlingen	
Aalten	11	2.126	193	-4	-479	31
Berkelland	23	3.147	137	-6	-737	8
Bronckhorst	19	2.085	110	-7	-1.227	18
Doetinchem	18	4.436	246	-4	-495	16
Montferland	11	2.018	183	-5	-888	46
Oost Gelre	13	2.221	171	-4	-576	31
Oude IJsselstreek	14	2.838	203	-7	-658	38
Winterswijk	13	2.116	163	-3	-547	15
Totaal Achterhoek	**122**	**20.987**	**172**	**-40**	**-5.607**	**203**

In dit scenario zouden 40 van de huidige 162 scholen hun deuren sluiten en samen moeten gaan met andere scholen. In Bronckhorst en de Oude IJsselstreek zakken de meeste scholen onder de lokale opheffingsnorm, namelijk 7. In Berkelland zou het aantal scholen met 6 en in Montferland met 5 afnemen. De gemiddelde schoolgrootte zou in dit scenario met 172 iets hoger komen te liggen dan de huidige gemiddelde schoolgrootte van 164. Op het niveau van de gemeenten is er wel sprake van een verschil tussen nu en 2020 (in het scenario). 55 van de 122 scholen zouden in dit scenario nog in aanmerking komen voor kleinescholentoeslag, dat is ca. 45% en dat is iets lager dan het huidige percentage (momenteel ontvangen 77 van de 162 scholen kleinescholentoeslag, 47,5%). Aangezien de uitkomsten van dit scenario een klein verschil betekenen ten opzichte van de huidige situatie (de gemiddelde schoolgrootte en het aandeel scholen dat in aanmerking komt voor kleinescholentoeslag) is aannemelijk dat dit scenario een minimale verbetering betekent voor de financiële situatie van de schoolbesturen.

Voor velen zijn dit redenen om te zeggen dat niets doen geen optie is. Vanuit deze basis en het gevoel van urgentie is in de Achterhoek discussie gevoerd, tijdens zeven interactieve bijeenkomsten, over de toekomst van het primair onderwijs in de regio.

4. INTERACTIEVE BIJEENKOMSTEN

Hieronder volgt een verslag van het interactief traject in de Achterhoek. Per bijeenkomst worden de belangrijkste discussiepunten aangegeven en ingekleurd met de 'couleur locale' zoals die naar voren is gekomen. Het gaat om zes gemeentelijke bijeenkomsten in Aalten, Berkelland, Oude IJsselstreek, Oost Gelre, Montferland en Winterswijk. Tijdens deze bijeenkomsten is naast het regionale beeld ook ingezoomd op de specifieke problematiek in de gemeenten. In Doetinchem heeft alleen een regionale sessie plaatsgevonden. Er is voor gekozen geen bijeenkomst alleen voor de gemeente Doetinchem te organiseren omdat de plannen die er in Doetinchem zijn grotendeels sporen met de opgaven die uit de transitieatlas naar voren komen. Een dergelijke bijeenkomst zou daarom weinig toegevoegde waarde hebben. Uiteraard is de gemeente Bronckhorst ook benaderd voor een sessie. Gegeven de planvorming heeft de gemeente de wens uitgesproken hier aparte afspraken over te maken. Dit deel van de rapportage wordt afgesloten met een overkoepelend beeld voor de regio Achterhoek.

4.1 Aalten

De sessie in Aalten vond plaats op 24 april 2014. Ondanks het relatief kleine gezelschap (18 deelnemers) was er een levendige discussie, met name tussen bestuurders van gemeenten en van onderwijsinstellingen. Andere aanwezigen waren leden van de (G)MR, schoolleiders, raadsleden, en een ambtelijke vertegenwoordiging.

Aalten

- 2.605 leerlingen op 15 scholen (1 oktober 2013)
- 27 leerlingen per km^2, dat is boven het Achterhoeks gemiddelde van 21 per km2^2
- Tussen 2010 en 2025 neemt het aantal leerlingen volgens de prognoses met 29,9% af. Dat percentage ligt iets onder het Achterhoeks gemiddelde van 33,5% leerlingendaling.

Bereikbaarheid van het onderwijs

In de discussie over bereikbaarheid van het onderwijs is in Aalten onderscheid gemaakt tussen ouders die hun kinderen met de auto naar school brengen) en kinderen die zelf naar school fietsen. Logischerwijs is wanneer zij per auto worden gebracht 10 kilometer van huis naar school wel te doen voor basisschoolleerlingen, maar wanneer zij moeten fietsen zou 4 kilometer (al dan niet onder begeleiding) nog net acceptabel zijn volgens een deelnemer. Fietsen heeft de voorkeur omdat kinderen dan ook nog een verkeersopvoeding krijgen.

"de buurtschappen in onze gemeente liggen maximaal vier kilometer uit elkaar dus dat is binnen de door ons gekozen maximale reisafstand voor PO-onderwijs."

Een school in het dorp is wenselijk volgens de aanwezigen, maar niet noodzakelijk. Een school in een buurdorp voldoet. Het kan uiteraard invloed hebben op de leefbaarheid, maar dat is niet cruciaal, omdat nabuurschap in Aalten zo sterk is dat deze ook zonder school overleeft.

Kwaliteit van het onderwijs
Kwaliteit is niet direct te relateren aan een leerlingenaantal, maar kleine scholen brengen risico's met zich mee, werd in Aalten geconstateerd. Het combineren van klassen levert een zwaardere belasting op voor docenten. Om toch de kwaliteit te waarborgen op kleinere scholen zijn andere onderwijskundige concepten nodig, waar niet iedere docent voor geschikt is, zo pleit een andere deelnemer. Dit pleidooi past ook in de keuze die aanwezigen maken bij de vraag hoe kwaliteit te borgen: door ruimte voor scholen te bieden om zich te kunnen specialiseren en onderscheiden. Dat kan met een ander concept.

Kleine scholen zullen onderling ook samenwerking moeten zoeken, zoals teamleren en samenwerkend leren tussen docenten onderling (intervisie) om kwaliteit docenten te verbeteren. Op grotere scholen gebeurt dit binnen 1 team, maar kleine scholen kunnen elkaar hiervoor opzoeken.

Tot slot was men het niet eens over of het combineren van leerjaren in een groep nu goed is voor de sociale ontwikkeling van kinderen of juist niet. Een pré is het omgaan met kinderen van verschillende leeftijden, anderzijds heeft een kind juist behoefte aan een groep leeftijdsgenoten.

Bedrijfsvoering
Kleine scholen vormen een financieel risico gezien de ontwikkelingen rond de kleinescholentoeslag, die nu aan 6 van de 15 scholen in Aalten toe komt. Hoewel kwaliteit wordt gezien als het belangrijkste argument om een ondergrens te bepalen, geeft wel een deelnemer aan dat financiële gezondheid van een onderwijsinstelling ook van belang is. Het gaat uiteindelijk om de balans tussen kwaliteit, personeel, financiën en innovatie. Een schoolbestuur geeft aan dat zij dat kwadrant gebruikt bij het nemen van beslissingen.

> *"Ik denk dat we creatief moeten gaan denken en creatief met geld moeten omgaan. Zo denk ik aan scholen die meebetalen of helemaal verantwoordelijk zijn voor het leerlingenvervoer."*
>
> Een schoolbestuurder

Over de huidige bestuurlijke indeling wordt gezegd dat een aantal eenpitters over de Achterhoek verspreid is en samen een eenpittersoverleg vormen. De vrijheid van onderwijs maakt dat eenpitters kunnen bestaan en dit draagt bij aan de diversiteit.

4.2 Berkelland

Op 17 april in Borculo kwam een twintigtal deelnemers bij elkaar in het gemeentehuis van Berkelland. De groep bestond uit schoolbesturen, (G)MR's, schoolleiders, raadsleden, ambtelijke vertegenwoordiging en leden van dorpsbelang. De flinke opgave die er ligt in Berkelland, met een sterke leerlingendaling, een lage bevolkingsdichtheid en kleine scholen, leidde tot een hevige discussie over de scenario's.

Berkelland

- 3.884 leerlingen op 29 scholen (1 oktober 2013)
- 14 leerlingen per km^2, dat is ver onder het Achterhoeks gemiddelde van 21 per km2^2
- Tussen 2010 en 2025 neemt het aantal leerlingen volgens de prognoses met 35,8% af. Dat is een sterkere leerlingendaling dan gemiddeld in de Achterhoek.

Bereikbaarheid van het onderwijs

De relatie tussen de aanwezigheid van een school en leefbaarheid van een dorp zit ook in het feit dat kinderen hun klasgenoten volgen in de verenigingen waar ze bij gaan e.d. Als een school dan uit een kern verdwijnt, krijgen ook verenigingen het moeilijk. De relatie tussen een school en andere voorzieningen is daarmee sterk.

"Kinderen zoeken hun vriendjes op die dicht bij school wonen en gaan daar ook bij verenigingen. Daardoor ontstaat een uitstroom in de eigen kern en wordt het verenigingsleven bedreigd, wat ten koste gaat van de leefbaarheid"

Schooldirecteur

Kwaliteit van het onderwijs

Een schoolbestuurder geeft aan dat onderzoek onder ouders van de leerlingen aangaf dat ouders eerder op basis van nabijheid en kwaliteit een school kiezen dan op basis van pedagogische of onderwijskundige identiteit. Als er meer onderscheidende scholen in de regio zouden zijn, dan kan dit wellicht meer een rol (gaan) spelen.

Bedrijfsvoering

Leegstand in het vastgoed lijkt in Berkelland moeilijk te herbestemmen of te verkopen. Dat geldt niet alleen voor eventuele leegstaand onderwijsvastgoed, maar bijvoorbeeld ook voor detailhandel. Voor wat betreft het personeel wordt aangegeven door enkele besturen en scholen dat van een overschot aan personeel bij hen geen sprake is. Dat komt o.a. dat zij de verminderde vraag al zagen aankomen en er al op is geanticipeerd.

"Ik doe een oproep aan de gemeente en de wethouder om schoolbesturen bijeen te brengen in een gezamenlijk overleg. De scenario's die we vandaag gepresenteerd zien, kunnen daarbij helpen om de discussie te starten"

Schoolbestuurder

Tot slot ging een deel van de discussie in Berkelland over samenwerking. Besturen in de gemeente staan niet op 0: ze zijn al begonnen met het anticiperen op de leerlingendaling. In eerste instantie binnen de eigen organisatie. Nu is het moment aangebroken in overleg te treden met andere besturen en met gemeenten.

4.3 Montferland

De bijeenkomst in Montferland vond plaats op 21 mei in 's Heerenberg. Onder de 37 deelnemers waren schoolbesturen, (G)MR's, schoolleiders, raadsleden, twee wethouders, ambtelijke vertegenwoordigers en vertegenwoordigers van dorpsbelang. De discussie over de toekomst van het PO leeft al een tijd in de gemeente en gaat met name om de relatie tussen leefbaarheid in kleine kernen en de aanwezigheid van een basisschool.

Montferland

- 2.906 leerlingen op 16 scholen (1 oktober 2013)
- 27 leerlingen per km^2, dat is boven het Achterhoeks gemiddelde van 21 per km2^2
- Tussen 2010 en 2025 neemt het aantal leerlingen volgens de prognoses met 47,4% af. Dat is na Bronckhorst de relatief grootste leerlingendaling in de Achterhoek

Bereikbaarheid van het onderwijs

De aanwezige dorpsraden bij deze bijeenkomst gaven aan dat de leefbaarheid wordt aangetast wanneer uit een kern de school verdwijnt. Het sluiten van een school in een kern waar de dichtstbijzijnde school op grote afstand ligt, zal relatief meer problemen opleveren. Het is veel ingrijpender voor leerlingen om van een dorpsschool naar een school in de stad te moeten dan van een dorpsschool naar een andere dorpsschool. De voorgestelde optie om kleine locaties dependances te laten zijn van grote scholen zal, volgens de aanwezige schoolbesturen, de problematiek op gebied van financiën en bedrijfsvoering nauwelijks oplossen.

Er is wel een verschil in noodzakelijkheid en wenselijkheid van de aanwezigheid van een school in een kern. Het is volgens veel aanwezigen niet noodzakelijk voor de leefbaarheid, maar wel wenselijk, ook omdat een school de basis is voor veel andere activiteiten waardoor mensen elkaar ontmoeten.

"Natuurlijk is een school in een kern wenselijk, heel wenselijk zelfs. Maar die wens moet je naast kwaliteit leggen. Als je onder de ondergrens komt, is het de vraag of je de juiste kwaliteit nog kunt aanbieden"

De relatie met andere voorzieningen in een dorp wordt ook gezocht: wanneer een school verdwijnt zullen er minder mensen willen wonen, er minder woningen worden verkocht, en zal er minder draagvlak zijn voor overige voorzieningen. Het heeft dus een

doorwerking. Voor het (over)aanbod aan maatschappelijk vastgoed in een kern kan dat grote gevolgen hebben.

Kwaliteit van het onderwijs

Verder praatten de aanwezigen in Montferland o.a. over de verschillende elementen die bij het begrip 'kwaliteit' komen kijken: het gaat er bijvoorbeeld om dat leerlingen genoeg leeftijdsgenoten hebben om mee te spelen, maar heeft ook te maken met exploitatie, personeel en financiën.

"Kwaliteit van het onderwijs is ook dat kinderen met elkaar kunnen spelen en delen."

Bedrijfsvoering

Waar het gaat om bedrijfsvoering werd geconstateerd door een genodigde dat het niet uitmaakt of de lusten en lasten evenredig zijn verdeeld tussen de gemeente en schoolbesturen. De opgave ligt er en die komt op een bepaalde manier – linksom of rechtsom - bij de maatschappij terecht.

Tijdens de bijeenkomst bleek ook dat binnen de gemeente er verschillen aanwezig zijn: met name in de zuidoosthoek van Montferland liggen problemen, die verder reiken dan alleen een dalend aantal leerlingen. Ook rond samenwerking kan daar nog het nodige bereikt worden, bijvoorbeeld met de scholen aan de rand van de gemeente Oude IJsselstreek.

Tot slot geeft een deelnemer nog aan dat aspecten als economische voor- of tegenspoed nog invloed kunnen uitoefenen in de toekomst: dit is niet in een model te vatten. Wel laat het model goed zien op regionaal niveau dat de opgaven niet alleen bij bepaalde gemeenten of bepaalde kernen liggen: iedereen krijgt er rechts- of linksom mee te maken.

4.4 Oost Gelre

Op 10 april kwamen 28 schoolbestuurders, GMR's, schoolleiders, raadsleden, ambtenaren, leden van dorpsbelang en vertegenwoordigers van kinderdagverblijven bij elkaar in Lichtenvoorde.

Oost Gelre

- 2.797 leerlingen op 17 scholen (1 oktober 2013)
- 25 leerlingen per km^2, dat is boven het Achterhoeks gemiddelde van 21 per km2^2
- Tussen 2010 en 2025 neemt het aantal leerlingen volgens de prognoses met 34,4% af. De leerlingendaling is dus net iets sterker dan gemiddeld in de Achterhoek.

Bereikbaarheid van het onderwijs

Een locatiedirecteur merkt op dat bereikbaarheid, in elk geval in termen van nabijheid, voor ouders steeds minder belangrijk wordt. Hij merkt dat aan het feit dat op de open dagen van scholen ouders van steeds grotere afstand komen kijken. Toch is volgens de meeste aanwezigen het organiseren van vervoer nodig indien leerlingen naar een naburige kern zullen moeten voor hun basisschool. Vanaf groep 8 zouden ze wel verder kunnen fietsen. Een aanwezige oppert de vraag of het mogelijk is juist in de grotere kernen onderwijslocaties te saneren, zodat deze in de kleinere kernen behouden kunnen blijven.

Kwaliteit van het onderwijs

Een opmerking van een aanwezige over het behoud van kwaliteit door specialisatie, wordt door een andere deelnemer gekeerd: gebieden waar het aanbod aan basisonderwijs niet onder druk staat kan specialisatie gewenst zijn, maar in een regio als de Achterhoek wordt het onrealistisch geacht. Het zou eerder leiden tot een vergroting van de gemiddelde afstand tot het onderwijs naar keuze.

"Je kan ook zeggen dat in die kernen waar meerdere scholen gevestigd zijn er een keuze moet zijn voor ouders en kinderen. Dat wil zeggen dat als er twee scholen zijn, dat zij verschillen in denominatie of onderwijskundige identiteit"

Aanwezigen die overtuigd zijn dat grotere scholen een hogere kwaliteit onderwijs opleveren, geven aan dat het moeilijk is een keuze te maken tussen wat het beste is voor het kind en wat het beste is voor het dorp. Vanuit het kind geredeneerd zou volgens hen een kwalitatief goede (dus grotere) school belangrijk zijn, terwijl het niet goed is voor een dorp als de school verdwijnt.

Bedrijfsvoering

IKC's waarbij alle kinderen 5 dagen per week van half negen 's ochtends tot zes uur 's avonds naartoe worden gebracht, passen volgens de aanwezigen niet in de Achterhoekse cultuur. Toch wordt het nut van een eventuele IKC wel degelijk erkend, zonder dat het een 'dumpplaats' voor kinderen wordt.

Besturen die bestaan uit slechts één vestiging (éénpitters) kennen volgens een aanwezige het risico dat wanneer personeel uitvalt, dit veel moeilijker is op te vangen. Wellicht verklaart dat ook het feit dat er in Oost Gelre geen éénpitters zijn gevestigd.

De verdeling van de lusten en lasten tussen schoolbesturen en gemeenten liggen nu andersom dan enkele jaren geleden: de schoolbesturen dragen meer de lusten en de gemeenten de lasten. Ondanks de suggestie van de gemeente, lijken schoolbesturen op dit moment niet geneigd een deel van de gemeentelijke lasten voor hun rekening te nemen, omdat gemeenten de schoolbesturen nauwelijks financieel hebben ondersteund toen de situatie omgekeerd was.

"De kosten en baten moeten beter verdeeld worden. De schoolbesturen hebben daarbinnen een verantwoordelijkheid om het voortouw te nemen"

Naast het vergrijsde personeelsbestand, de leerlingendaling en de verhoging van de pensioenleeftijd is er een ander aspect waardoor het moeilijk is jonge leraren vast te houden: bijna de helft van de jonge leraren wil stoppen met hun werk, zo is onlangs uit onderzoek gebleken.[3]

[3] Onderzoek uitgevoerd door CNV Onderwijs in samenwerking met het Algemeen Dagblad onder ruim 600 leraren tot en met 35 jaar.

4.5 Oude IJsselstreek

De Openbare basisschool Op Koers in Varsseveld was op 7 april 2014 het podium voor de sessie Transitieatlas primair onderwijs in de gemeente Oude IJsselstreek. Onder de 46 deelnemers waren schoolbesturen, (G)MR's, schoolleiders, raadsleden, wethouders, ambtenaren, leden van het dorpsbelang, medewerkers van kinderdagverblijven / BSO en vertegenwoordigers van het voortgezet onderwijs.

Oude IJsselstreek

- 3.496 leerlingen op 21 scholen
- 25 leerlingen per km^2, dat is boven het Achterhoeks gemiddelde van 21 per $km2^2$
- Tussen 2010 en 2025 neemt het aantal leerlingen volgens de prognoses met 29,7 % af. De leerlingendaling is daarmee minder groot dan in de totale Achterhoek

Bereikbaarheid van het onderwijs

Vanuit de deelnemers wordt aangegeven dat in een kern gevestigde ouders, eerder geneigd zijn te verhuizen wanneer de school verdwijnt. Het verdwijnen van een school zou volgens hen echter geen invloed hebben op het aantal mensen dat zich vestigt in een kern. Hiermee verschillen deze deelnemers van mening met enkele andere aanwezigen en met de aanwezigen tijdens andere sessies.

Kwaliteit van het onderwijs

De kwaliteit van het onderwijs hangt niet per se direct samen met het aantal leerlingen: de beste school in de Achterhoek is een zeer kleine school, zo geeft een aanwezige aan. Deelnemers in Varsseveld zagen specialisatie als de belangrijkste mogelijkheid om kwaliteit van scholen te waarborgen. De kwaliteit van het onderwijs stijgt volgens hen door specialisatie. Deze specialisatie kan ook betekenen diversiteit in schoolgrootte.

"Over het algemeen stijgt de kwaliteit door specialisatie, dus kan door specialisatie de onderwijskwaliteit worden gestimuleerd."

Een schoolbestuurder geeft het voorbeeld van een gemeente waar er voor is gekozen verschillende onderwijsconcepten te hanteren (om de diversiteit te bevorderen) wanneer twee scholen dichtbij elkaar liggen.

Bedrijfsvoering

Leegstaande gebouwen hebben volgens de aanwezigen geen mogelijkheden om te herbestemmen, omdat er al veel leegstaat in de gemeente. Op basis van wat normatief benodigd zou zijn voor de scholen werd in de sessie duidelijk dat in de Oude IJsselstreek nu al een overschot is van ruim 4.000 m^2 vastgoed.

Tot slot werd vermeld dat in de samenwerking tussen gemeenten en schoolbesturen soms meespeelt dat gemeenten een moeilijke onderhandelingspositie hebben vanwege hun financiële situatie.

4.6 Winterswijk

De laatste bijeenkomst vond op 28 mei plaats in Winterswijk, waar 36 deelnemers bestaande uit schoolbesturen, (G)MR, schoolleiders, een wethouder, raadsleden, leerkrachten, een rector voortgezet onderwijs, leden van dorpsraden, een welzijnsstichting en een enkele ouder samenkwamen in het gemeentehuis.

Winterswijk

- In Winterswijk gaan 2.663 leerlingen op 16 scholen naar school.
- 19 leerlingen per km^2, dat is onder het Achterhoeks gemiddelde van 21 per $km2^2$
- Tussen 2010 en 2025 neemt het aantal leerlingen volgens de prognoses met 23,5 % af. Dat is na Doetinchem de relatief kleinste leerlingendaling in de Achterhoek

Bereikbaarheid van het onderwijs

De relatie tussen leefbaarheid en de aanwezigheid van een basisschool werd door de vertegenwoordigers van PO (MR en besturen) gezien als sterk: een school is een noodzakelijk element voor de leefbaarheid in een dorp, omdat dit het naoberschap versterkt.
Dat de leerlingendaling een regionale opgave is, is duidelijk. Ook voor Winterswijk geldt echter dat een lokale uitwerking onontbeerlijk is. Leerlingenstromen tussen kernen liggen in het buitengebied van Winterswijk niet altijd zoals men in eerste instantie zou denken. In de discussie is duidelijk naar voren gekomen dat op bepaalde plekken wordt verwacht dat leerlingen eerder binnen de gemeente Winterswijk naar school zouden (blijven) gaan dan naar een (dichterbij gelegen) school in een buurgemeente zoals Aalten.

Kwaliteit van het onderwijs

Opvallend in Winterswijk was verder dat de diversiteit van het onderwijs van vrij groot belang werd geacht en dan met name de pedagogische identeit. In Winterswijk bevindt zich dan ook één van de twee vrije scholen in de regio.

Op de vraag wat het maximum aan gecombineerde leerjaren per groep zou moeten zijn, stemden de vele aanwezige gemeenteraadsleden weliswaar voor maximaal 2, maar gaven ook aan dat vooral vanuit het onderwijs moet komen wat zij nodig hebben om een goede kwaliteit onderwijs te bieden.

"Je kunt als gemeenteraad wel wensen hebben, maar het onderwijs moet aangeven wat kwaliteit geeft. Daar moet de gemeenteraad naar luisteren."

Raadslid

In Winterswijk wordt de vorming van een IKC – onafhankelijk van het aantal kinderen wat er naartoe kan - door een aantal mensen gezien als een kwaliteitsimpuls. Voorzieningen worden

gebundeld en kunnen daardoor meer samenwerken, maar ook ouderbetrokkenheid zou gestimuleerd worden door de vorming van IKC's. Kinderen zijn gebaat bij een grote ouderbetrokkenheid. Vanuit welk oogpunt ook naar een IKC gekeken wordt: volgens een aanwezige is het positief als een kind een groot deel van de dag op dezelfde plek kan blijven. De peuterspeelzalen zoeken in Winterswijk dan ook samenwerking met de scholen.

In Winterswijk kwam ook het onderwerp passend onderwijs aan bod. In de zaal bestonden verschillende visies op de samenhang met leerlingendaling. Het zou twee dingen kunnen betekenen: ouders kiezen eerder een grote school omdat die alles wat er bij passend onderwijs komt kijken kan aanbieden óf ouders kiezen eerder voor een kleine school waar persoonlijker aandacht is.

Bedrijfsvoering

Hoewel veel schoolbesturen in de Achterhoek bovengemeentelijk werken, zou een enkele aanwezige het wenselijk vinden indien alle scholen voor primair onderwijs in Winterswijk onder één bestuur zouden vallen.

Tot slot werd vermeld dat nieuwe aanwas van onderwijsgevend personeel er wel is in de regio, maar dat het door de leerlingendaling lastig is hen een kans te geven.

"Per buurtschap is het verschillend of er behoefte is aan extra buurthuizen. Herbestemming van vastgoed is dus maatwerk."

4.7 Keuzes maken: bereikbaarheid, kwaliteit en bedrijfsvoering

De discussie per gemeente geeft goed weer wat in paragraaf 3 van dit rapport ook al werd gesteld, dat niets doen voor velen geen optie is. Tijdens de interactieve bijeenkomsten is veel gesproken over wat er dan wél gedaan zou moeten worden. Niet over elk issue bestaat consensus, maar uit de afzonderlijke discussies is wel een regionaal beeld te destilleren dat richtinggevend is. Het overkoepelende beeld over hoe om te gaan met leerlingendaling wordt op dezelfde wijze gestructureerd als het beeld per gemeente, naar bereikbaarheid van het onderwijs, kwaliteit van het onderwijs en financiën. Aan het einde wordt nog ingegaan op een aantal opvallende accentverschillen per gemeente.

Voor iedere school, gemeente, kern en regio zal het ideaalplaatje zijn: een school die kwalitatief goed onderwijs biedt, die financieel gezond is en op loopafstand is voor ouder en kind. In dunbevolkte gebieden zal, zeker wanneer er sprake is van een sterke leerlingendaling, het niet altijd mogelijk zijn aan dit ideaalplaatje te voldoen. De vraag is daarom wat het leidende uitgangspunt of wat de leidende uitgangspunten zouden moeten zijn bij de herstructurering van het onderwijsaanbod gegeven de leerlingendaling in de Achterhoek.

Bereikbaarheid van het onderwijs
Zoals duidelijk blijkt uit de verslagen per gemeente kent de discussie over bereikbaarheid van het onderwijs vele dimensies. Het gaat over de leefbaarheid van een dorp, kern of wijk, over maximaal af te leggen afstanden, de tijd die dit kost en over het veilig af kunnen leggen van deze afstanden. Uit de stemresultaten en uit de discussies komt het beeld naar voren dat de meeste mensen het liefst een school in het eigen dorp hebben, maar uiteindelijk geeft een kleine meerderheid (53,6%) aan dat een school niet noodzakelijk is voor de leefbaarheid. Scholen staan ook niet op zichzelf, in de relatie met de leefbaarheid in een kern zal ook naar de samenhang met andere voorzieningen gekeken moeten worden. Aanwezigen hebben gestemd op de vraag waarmee het primair onderwijs als eerste afgestemd zou moeten worden. 29% gaf hierbij de voorkeur aan het voortgezet onderwijs en 24% aan

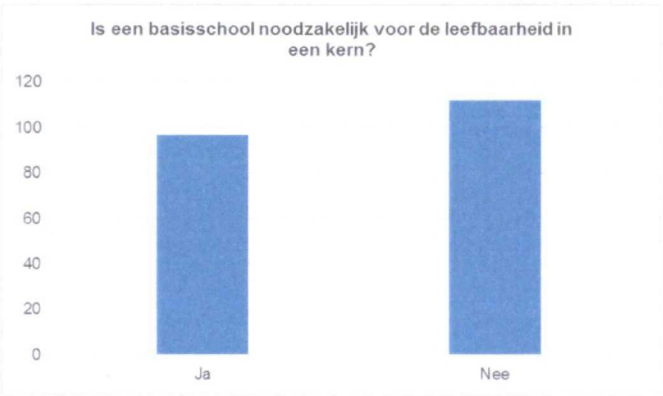

ontmoetingsvoorzieningen. Tijdens de bijeenkomsten is deze samenhang getoond, waarbij in sommige scenario's scholen sluiten waar nog andere voorzieningen blijven staan. Ook het tegenovergestelde kan voorkomen, dat in een scenario een school behouden blijft terwijl er voornemens zijn de sportzaal te sluiten. Door een aantal deelnemers is dan ook aangegeven dat deze samenhang nader zou moeten worden onderzocht met de transitieatlas. Als het aan zou komen op de keuze tussen kwaliteit en bereikbaarheid dan mag een kwalitatief betere school ook wel in het buurdorp staan volgens de meeste deelnemers. Als het aankomt op de keuze tussen kwaliteit en de

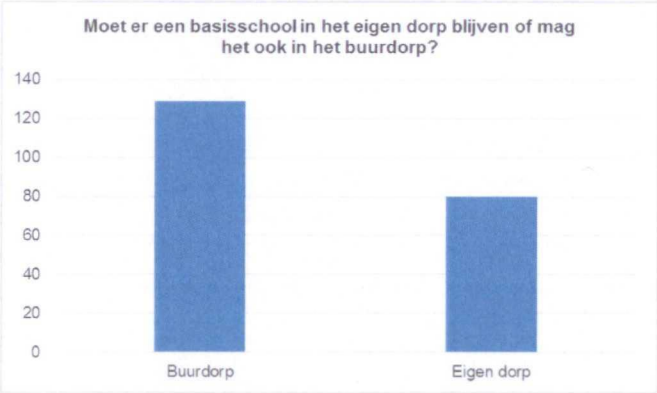

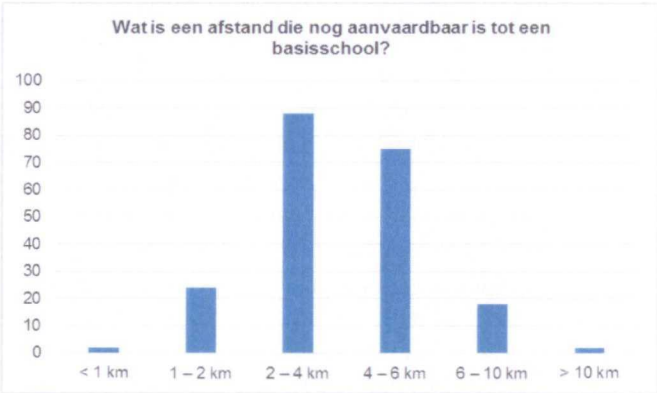

bereikbaarheid dan mag een kwalitatief betere school eventueel ook wel in het buurdorp staan. Wel bestaat er discussie over wat dan nog een acceptabele afstand is naar de dichtstbijzijnde school: 2 tot 4 km is volgens 42% van de deelnemers een aanvaardbare afstand tot een basisschool, terwijl 36% van de deelnemers 4 tot 6 km heeft gestemd. De resterende 22% heeft gekozen voor een afstand die lager dan wel hoger is dan de bandbreedte van 2 tot 6 km. Over de vraag hoe de afstand het beste overbrugd kan worden zijn de aanwezigen duidelijk: dat kan vooral door (veilig) fietsen te stimuleren. Uit de dialoog bleek dat deelnemers dit vooral zien als taak van de ouders. Gecombineerd met het antwoord dat vervolgens het vaakst gekozen is (ouders blijven zelf verantwoordelijk) betekent dit dat 78% hierin een belangrijke taak voor de ouders ziet. Geconcludeerd kan worden dat hoewel bereikbaarheid belangrijk is in de discussie over de spreiding en huisvesting van het onderwijs, maar door de meeste deelnemers aan de interactieve bijeenkomsten wordt het niet als leidend uitgangspunt beschouwd.

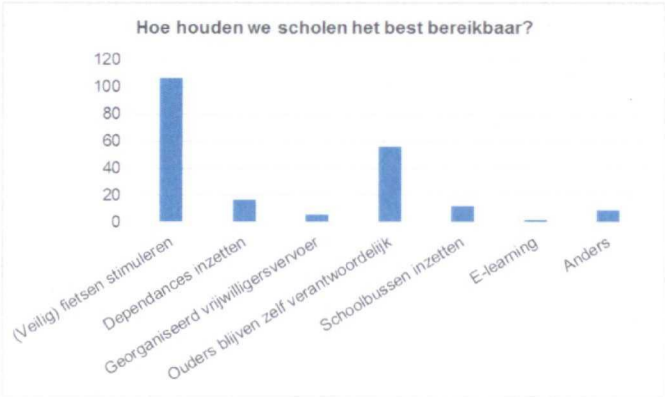

Kwaliteit van het onderwijs

Tijdens de interactieve bijeenkomsten is specifiek gevraagd wat het meest doorslaggevend zou moeten zijn bij het bepalen van een ondergrens voor een basisschool. Een grote meerderheid heeft hierbij voor kwaliteit gekozen (69,4%, 145 van de 209 deelnemers). Slechts 11 deelnemers kozen voor een gezonde financiële exploitatie. Maximale kwaliteit bieden heeft gevolgen voor de financiën. Hoogwaardige leerkrachten en veel individuele aandacht voor leerlingen betekenen hogere personeelskosten of meer fte. Vervolgens is de vraag gesteld hoe de kwaliteit van scholen het best geborgd kan worden. 44% vindt dat scholen zich moeten kunnen specialiseren en onderscheiden (bijvoorbeeld in identiteit en onderwijsmethoden), 23% denkt dat dit kan door alleen maar hooggeschoolde docenten (waarbij deelnemers regelmatig aangaven dat zij met hooggeschoold vooral vakmanschap bedoelen) en 13% ziet het instellen van een minimum schaalgrootte als oplossing. In de discussie die volgde werd meestal geconcludeerd dat het bieden en borgen van kwalitatief hoogwaardig onderwijs altijd een combinatie is van meerdere aspecten.

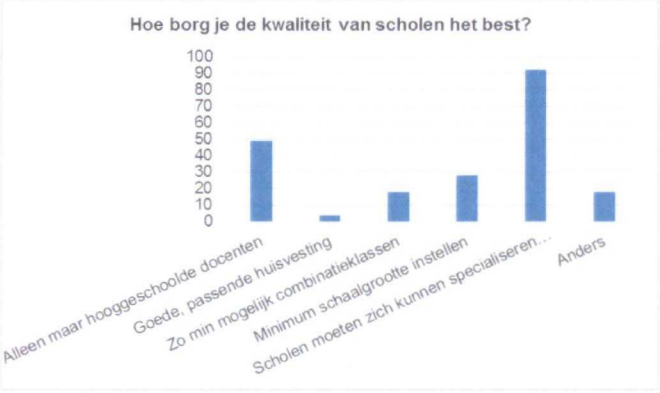

Financiën

Ondanks dat niet veel deelnemers kozen voor een gezonde bedrijfsvoering als doorslaggevend voor het bepalen van een ondergrens, wordt wel door iedereen erkend dat de financiën van belang zijn. Uit de discussies komt sterk het beeld naar voren dat financiën nooit leidend zouden moeten zijn bij een afweging over het open houden van een school, maar dat het in samenhang moet worden bezien met vooral de kwaliteit. De reden dat de voorkeur niet uitgaat naar financiën als leidend uitgangspunt is dat voor een gezonde bedrijfsvoering een bepaalde massa aan leerlingen nodig is. Dit zou opschaling betekenen en dat heeft consequenties voor de bereikbaarheid (afstanden worden groter) en ook beargumenteren sommigen dat door schaalvergroting de kwaliteit van scholen juist achteruit gaat en dat leerlingen daar niet meer zijn dan 'een nummer'. Daar wordt tegenin gebracht dat wanneer scholen gemiddeld meer leerlingen hebben, dit juist meer mogelijkheden geeft om maatwerk te bieden voor verschillende typen leerlingen. Zeker in het kader van de invoering van passend onderwijs is dit

voor de kwaliteit van het onderwijs in de toekomst erg belangrijk. Een ander voordeel van een wat grotere school is volgens sommigen dat door een groter aantal leerlingen mogelijk draagvlak voor andere voorzieningen in de omgeving wordt vergroot. Dit maakt multifunctioneel gebruik van een accommodatie en wellicht de vorming van integrale kindcentra kansrijk.

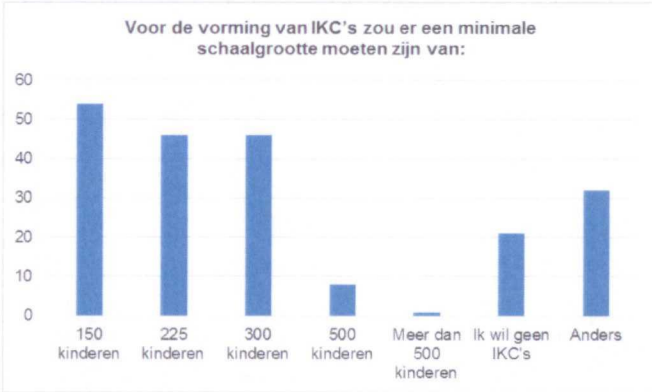

Omdat integrale kindcentra vaak als oplossing worden aangedragen in gebieden die met leerlingendaling geconfronteerd worden, zijn hier twee vragen over gesteld tijdens de interactieve bijeenkomsten. De eerste vraag had betrekking op de minimale omvang van een IKC. De meeste deelnemers kozen hierbij voor 150 kinderen (26%), maar 225 en 300 kinderen kregen een bijna even groot aandeel van de stemmen (ieder 22%). Hieruit kan worden opgemaakt dat in ieder geval een meerderheid voorstander is van het vormen van IKC's. De wijze waarop deze voorzieningen vormgegeven worden is echter nog een vraagteken. Bij een omvang van 150 kinderen is het namelijk zo dat een zeer sobere variant van een IKC mogelijk is, maar dat dan nog de exploitatie zeer lastig zal worden. Een dergelijke sobere variant komt ook niet overeen met de resultaten uit de tweede vraag die over IKC's gesteld is, namelijk welke functies hierin ondergebracht zouden moeten worden. Een kleine meerderheid (51%) geeft de voorkeur aan een zo breed mogelijk IKC en nog eens 29% spreekt zich uit voor een breed IKC zonder inlooppunt voor het centrum voor jeugd en gezin.

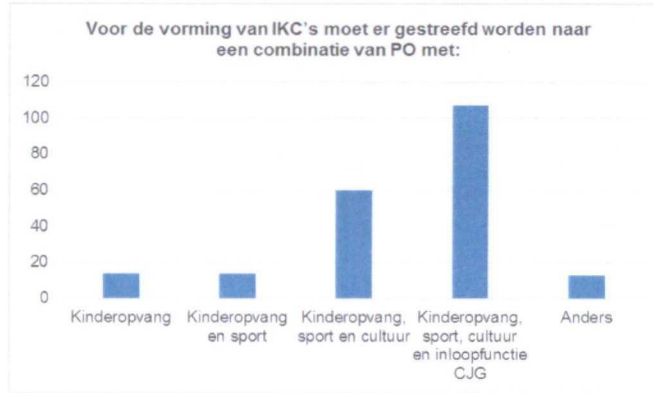

Voor de bedrijfsvoering van gemeenten is het van belang wat er gebeurt met de schoolgebouwen die leeg komen te staan, mocht het onverhoopt komen tot de sluiting van een school. Aan de aanwezigen is gevraagd wat de meest kansrijke optie voor herbestemming is. 48% van hen kiest voor een bestemming als dorpshuis of multifunctioneel centrum. Deze keuze is veelal gemaakt vanuit de gedachte dat een basisschool de laatste voorziening met ontmoetingsfunctie in een dorp is. In de dialoog over de antwoorden werd dit beeld vervolgens wel genuanceerd: van locatie tot locatie moet

bekeken worden wat de meest kansrijke manier is om een gebouw te herbestemmen. Als er inderdaad niets anders in een kern is, dan kan het een dorpshuis worden. Met een monumentaal pand zijn weer andere opties denkbaar. Hoewel uit de stemresultaten niet blijkt dat aanwezigen bij de sessies op voorhand voor sloop van gebouwen zijn, is telkens wel aangegeven tijdens de discussie dat er de komende jaren zo veel maatschappelijk vastgoed leeg komt te staan dat teruggeven aan de natuur uiteindelijk voor veel gebouwen de enige optie is.

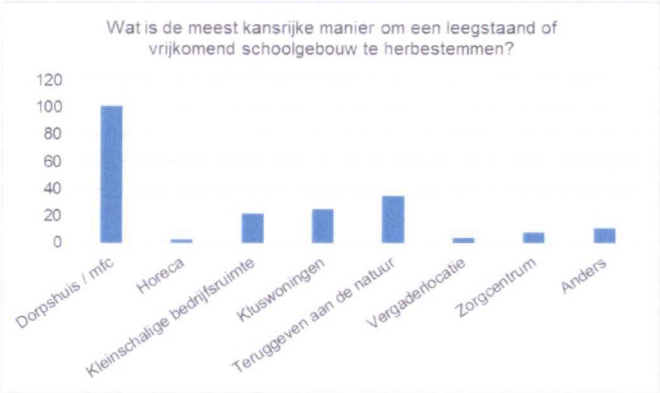

Accentverschillen per gemeente

Wanneer deze resultaten op het regioniveau nader worden bekeken dan valt op dat de resultaten in grote lijnen overeenkomen met de resultaten van de individuele sessies. Toch is ook een aantal accentverschillen per gemeente te ontwaren, vooral bij vragen die raken aan de bereikbaarheid en kwaliteit. Op de vraag welke afstand tot een basisschool nog acceptabel is, wijken de deelnemers aan de sessies in de gemeenten Aalten en Oude IJsselstreek het meest af. Het antwoord 2-4 kilometer is in bijna alle gemeenten het vaakst gegeven, gevolgd door 4-6 kilometer. In de Oude IJsselstreek is dat precies andersom. Het antwoord dat daarna het vaakst gegeven wordt (1-2 kilometer) is in de gemeente Aalten helemaal niet gekozen. Over de noodzaak van een school voor de leefbaarheid in een kern zijn de meningen verdeeld. Tijdens de sessies in Berkelland, Montferland en Winterswijk heeft een meerderheid van de aanwezig voor 'ja' gekozen, in de andere vier sessies koos de meerderheid voor 'nee'.

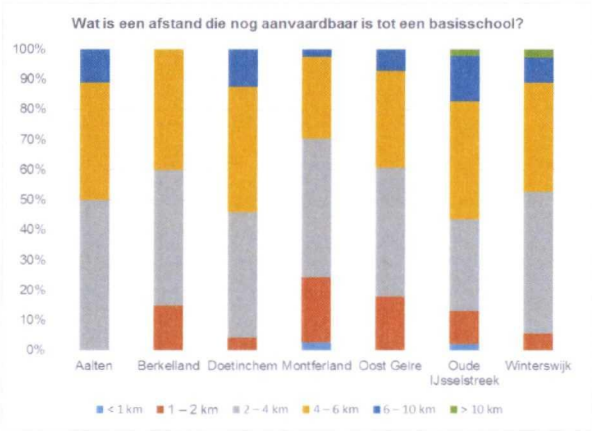

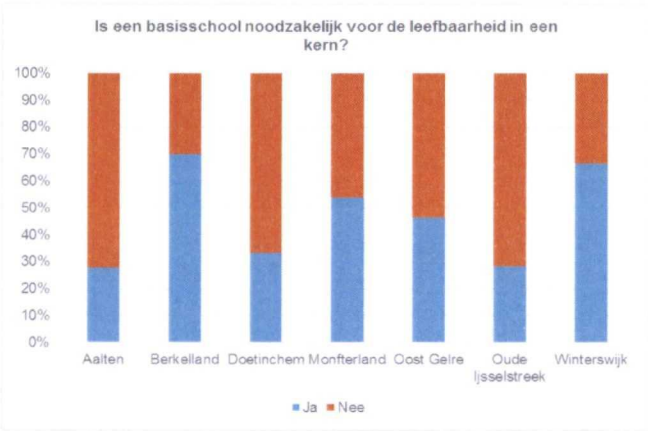

In bijna alle gemeentelijke bijeenkomsten is door aanwezigen het vaakst geantwoord dat scholen zich moeten kunnen specialiseren en onderscheiden op de vraag hoe de kwaliteit het best kan worden geborgd. Opvallend is wel dat in de Oude IJsselstreek en de regionale bijeenkomst in Doetinchem relatief meer deelnemers kozen voor hoogopgeleide docenten, in Aalten, Oost-Gelre en Winterswijk was het aantal aanwezigen dat op 'anders' stemde juist relatief hoog. Bij iedere sessie was wel iemand aanwezig die koos voor het instellen van een minimum schaalgrootte. Tijdens de regiobijeenkomst waren dat er relatief meer en in Montferland juist minder. Op de vraag wat een acceptabele opheffingsnorm zou zijn, werd het vaakst 50-80 leerlingen geantwoord, opvallend is dat in Winterswijk relatief veel is gestemd op 24-50 leerlingen. Een andere manier om een dergelijke ondergrens te bepalen is door te vragen naar de gewenste maximum hoeveelheid gecombineerde groepen (of leerjaren) per klas. In alle sessies koos een meerderheid voor 2, dat zou inhouden een 4-klassige basisschool als minimum en dat vergt ongeveer een minimale schoolomvang van 80 leerlingen. Bij maximaal drie groepen gecombineerd in een klas is een omvang van 50 benodigd, dus het beeld is vrij consistent dat onder de aanwezigen bij de sessies er vrij veel draagvlak is voor een minimumomvang van tussen de 50 en 80 leerlingen.

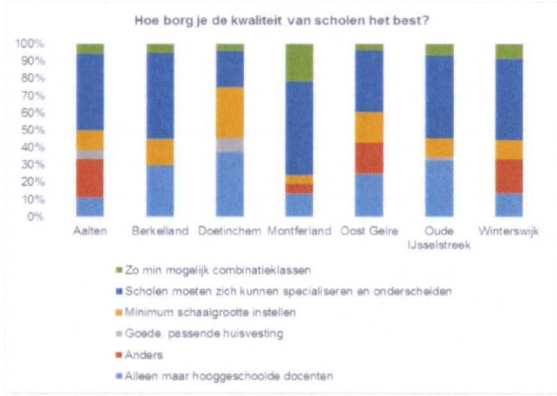

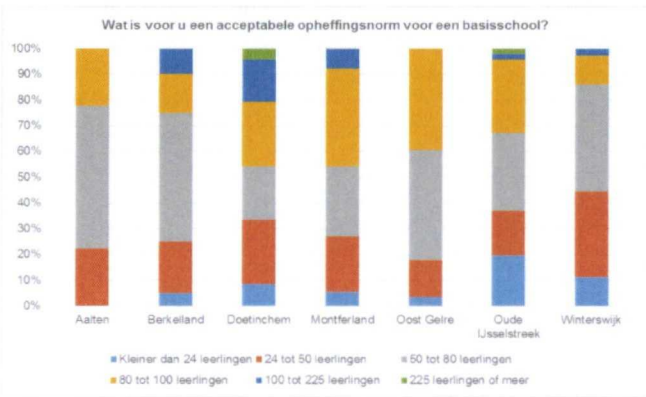

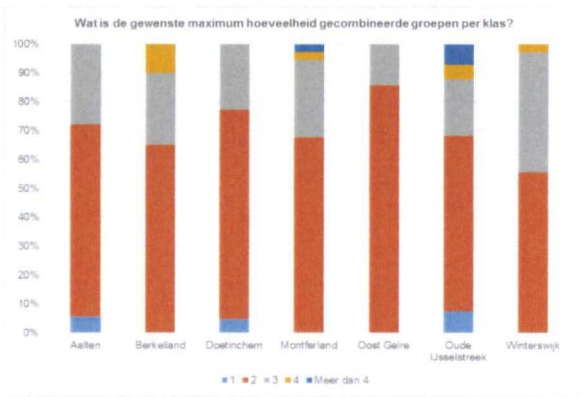

Wanneer we het regionale beeld en de accentverschillen per gemeente overzien, volgt dat de keuze tussen bereikbaarheid, kwaliteit en bedrijfsvoering nooit zo zwart-wit zijn als hier wordt voorgesteld. Volledig gaan voor het een of voor het ander zal in sommige gevallen voorbijgaan aan de specifieke 'couleur locale'. Het is uiteraard mogelijk per situatie een andere keuze te maken. Daarbij kan gedacht

worden aan situaties waarin afstanden erg groot worden of routes erg gevaarlijk voor kinderen. Schoolbesturen in de regio kunnen (het liefst in gezamenlijkheid) er dan voor kiezen om bepaalde scholen open te houden die niet een bepaalde schaalgrootte hebben. Dit is kortom lokaal maatwerk en het zal bij de uiteindelijke uitwerking van een regionaal spreidingsplan van school tot school (of van kern tot kern) bekeken moeten worden, ook in samenhang met overige voorzieningen.

Met het regionale beeld zoals dat hiervoor uiteengezet is, zal in het vervolg van de rapportage een voorkeursscenario worden uitgewerkt.

5. HOOFDSCENARIO'S

Het doel van de transitieatlas is om aan de hand van scenario's inzicht te geven in de consequenties van bepaalde keuzen of het hanteren van bepaalde uitgangspunten voor de optimalisering van het onderwijsaanbod in de Achterhoek. In deze paragraaf worden drie hoofdscenario's gepresenteerd. Het is belangrijk te vermelden dat de scenario's geen blauwdruk of beleidsopties voor de toekomst zijn, maar de scenario's geven een bandbreedte weer waarbinnen de discussie over de spreiding en huisvesting van het onderwijs gevoerd kan worden. Er spelen altijd lokale factoren mee die bij het hanteren van objectieve normen en regels niet kunnen worden meegewogen. De uiteindelijke keuze voor de wijze waarop met de onderwijsvoorzieningen in de regio wordt omgegaan is aan de onderwijsbesturen in samenspraak met belanghebbenden zoals ouders, medezeggenschapsraden en gemeenten. Uitwerking van de keuzes die samen gemaakt worden, blijft altijd lokaal maatwerk. Het adviesbureau dat verantwoordelijk is voor uitvoering van de transitieatlas heeft dan ook geen voorkeur voor een van de scenario's.

Aan de hand van de uitgangspunten zoals die in de vorige paragraaf benoemd zijn, is een drietal scenario's opgesteld. De uitgangspunten van de scenario's en de scenario's zelf zijn getoetst tijdens de zeven interactieve bijeenkomsten die in de regio Achterhoek gehouden zijn. De uitkomsten van de dialoog en de stemresultaten over bereikbaarheids-, kwaliteits- en bekostigingscriteria zijn gebruikt om een voorkeursscenario te bepalen. Naast het voorkeursscenario zijn twee scenario's opgenomen die als optimalisaties van het voorkeursscenario gezien kunnen worden. Er wordt een vingeroefening gedaan waarbij in twee stappen de minimumschaalgrootte van scholen in de Achterhoek wordt verhoogd, dit is scenario 2. In het derde scenario wordt onderscheid gemaakt tussen scholen in kernen met meer en minder dan 7.500 inwoners, voor de kleinere kernen wordt een lagere ondergrens gehanteerd dan voor de grotere kernen.

Per scenario worden onderstaand de uitgangspunten weergegeven in een tekstvak, ook wordt aangegeven welke relevante stemresultaten uit de bijeenkomsten zijn meegenomen in de uitgangspunten per scenario. Vervolgens wordt het kaartbeeld getoond dat bij het scenario hoort en worden de consequenties beschreven. Tot slot volgt een tabel met een cijfermatige uitwerking per gemeente.

SCENARIO 1: VOORKEURSSCENARIO

Het voorkeursscenario is bepaald door de stemresultaten van alle sessies bij elkaar op te tellen en criteria op het gebied van afstand en schaalgrootte te nemen waar de meeste deelnemers voor hebben gekozen. Vervolgens is het beeld dat hieruit voortkomt, een minimale schaalgrootte van 75 leerlingen in het jaar 2020, getoetst aan de dialoog die per sessie gevoerd is. Alles bij elkaar genomen zou dit een herkenbaar scenario moeten zijn voor de deelnemers aan de verschillende interactieve bijeenkomsten.

Uitgangspunten scenario

- Minimaal 75 leerlingen in het jaar 2020
- Afstand: dichtstbijzijnde school + een straal van 10%
- Denominatie als eerste prioriteit, daarna cito

Afstand

- 88 van de 209 stemmende deelnemers (42,1%) kozen voor 2 – 4 km als een afstand die nog aanvaardbaar is tot een basisschool.
- 129 van de 209 stemmende deelnemers (61,7%) vinden dat een basisschool niet per se in het eigen dorp moet blijven; het mag ook in het buurdorp.

Schaalgrootte

- 36,4% van de stemmende deelnemers (76 van de 209) vindt een opheffingsnorm van tussen de 50 en 80 leerlingen acceptabel.
- Dat aantal spoort ook met het maximum aantal gecombineerde groepen (leerjaren) per klas dat het merendeel van de stemmende deelnemers (135 van de 202, 66,8%) wenselijk vindt, namelijk 2 (8 groepen / 2 * 20 leerlingen per klas is 80 leerlingen).

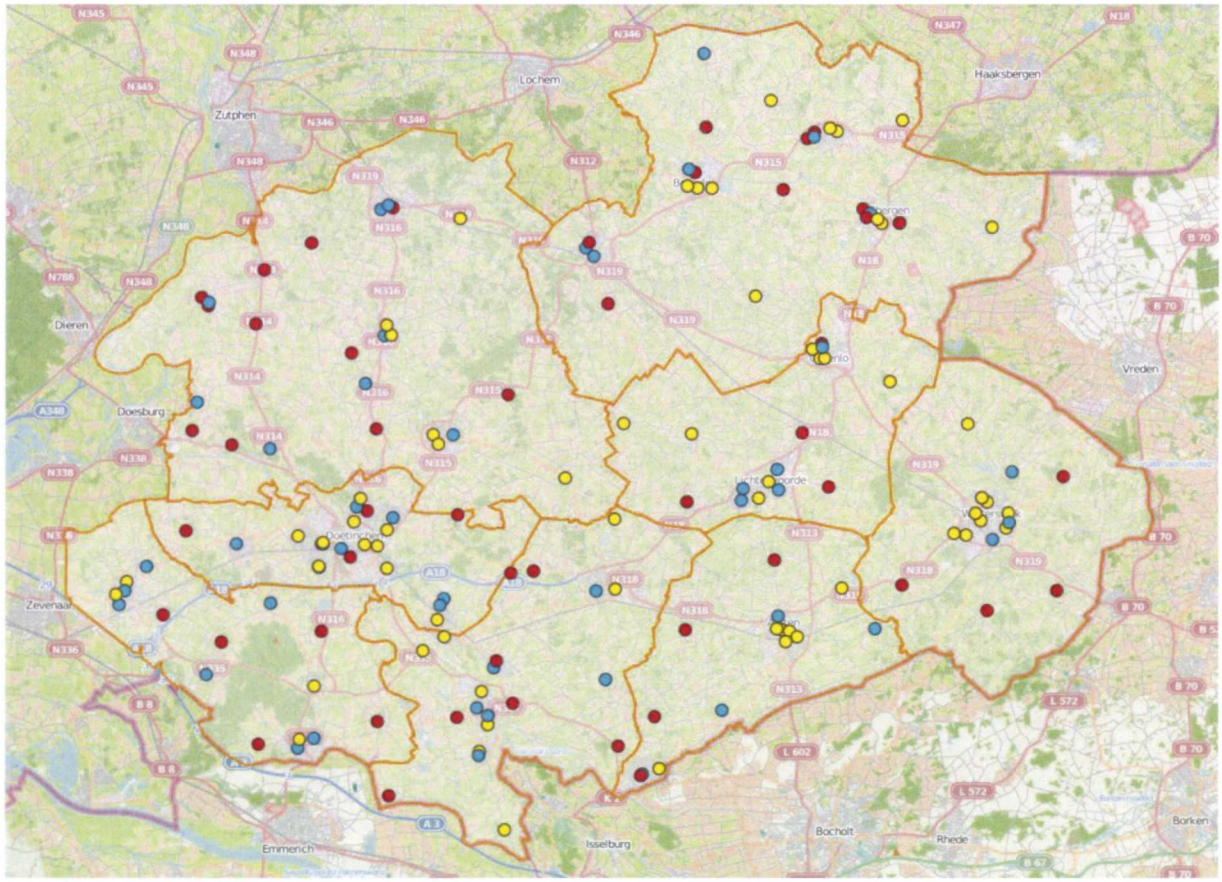

Consequenties

In dit scenario zouden 50 van de 162 scholen tussen nu en 2020 moeten samengaan met een andere school. De meeste van deze scholen staan in de gemeenten Berkelland en Bronckhorst. Dit zijn de gemeenten waar het gemiddelde aantal leerlingen per vierkante kilometer het laagst is en waar op dit moment ook al gemiddeld het minst aantal leerlingen per school is.

Afstanden zullen vooral groot worden voor leerlingen:

- In het gebied tussen kernen Baak, Wichmond, Toldijk en Bekveld in Bronckhorst.
- In de kleinere kernen in de gemeente Winterswijk
- In het gebied tussen Zelhem (Bronckhorst) en Ruurlo (Berkelland)
- In de buurt van Netterden en in de buurt van Westendorp (beiden Oude IJsselstreek)

Onderstaand zijn de consequenties per gemeente weergegeven

Gemeente	Aantal scholen	Aantal leerlingen	Gemiddeld aantal ll. per school	Verschil t.o.v. 2013		Extra ll. vervoer
				Scholen	Leerlingen	
Aalten	11	2.126	193	-4	-479	31
Berkelland	20	3.147	157	-9	-737	41
Bronckhorst	15	2.085	139	-11	-1.227	93
Doetinchem	20	4.436	222	-2	-495	29
Montferland	11	2.018	183	-5	-888	42
Oost Gelre	13	2.221	171	-4	-576	31
Oude IJsselstreek	14	2.838	203	-7	-658	38
Winterswijk	12	2.116	176	-4	-547	41
Totaal Achterhoek	**116**	**20.987**	**181**	**-46**	**-5.607**	**346**

Relevant om te vermelden bij het voorkeursscenario is dat met de vlekkenplannen die zijn opgesteld in een aantal gemeenten een belangrijke eerste stap gezet wordt richting optimalisatie van het onderwijsaanbod. Voor de scholen die in de plannen zijn opgenomen komt het voorkeursscenario op hoofdlijnen overeen. Voor een aantal scholen gaat het voorkeursscenario verder, daar waar in de vlekkenplannen nog een nadere afweging gemaakt dient te worden.

SCENARIO 2: OPTIMALISERING: VAN 75 (2020) NAAR 110 (2025)

Bij wijze van vingeroefening is tijdens de interactieve bijeenkomsten een scenario getoond waarbij de output van een scenario met 80 leerlingen als ondergrens in 2020 is gebruikt om vervolgens op te schalen naar 150 leerlingen in 2025. Het idee van dit scenario is dat een dergelijke stap naar een ondergrens van 150 niet in de periode tot en met 2020 te realiseren. Daarnaast kan met een dergelijke tweetrapsraket inzichtelijk worden gemaakt welke locaties robuust zijn in het licht van een verdere leerlingendaling. Tijdens de interactieve bijeenkomsten is gebleken dat opschalen naar een minimumschaalgrootte van 150 leerlingen niet realistisch is voor een regio met veel relatief dunbevolkte gemeenten.

Omdat de leerlingendaling verder doorzet in de Achterhoek en omdat een grotere omvang van scholen wel een aantal voordelen kent, is in deze rapportage een scenario opgenomen waarin tussen 2020 en 2025 wordt opgeschaald van een minimum van 75 naar een minimum van 110. Dit aantal is gekozen vanwege de bezwaren die gemaakt werden tijdens de interactieve bijeenkomsten op het scenario waarin naar 150 opgeschaald werd. Door samenvoegingen zou in dit scenario de gemiddelde schoolgrootte in de Achterhoek in 2020 uitkomen op 218 leerlingen, dat is ongeveer gelijk aan het huidige landelijke gemiddelde van 217 leerlingen per school. Dit is interessant, omdat in de normbekostiging van het Rijk uitgegaan wordt van scholen met een omvang van 225 leerlingen.

Uitgangspunten scenario

- Minimaal 110 leerlingen in het jaar 2025
- Afstand: dichtstbijzijnde school + een straal van 10%
- Denominatie als eerste prioriteit, daarna cito

Afstand

- 75 van de 209 stemmende deelnemers (35,9%) kozen voor 4 – 6 km als een afstand die nog aanvaardbaar is tot een basisschool.
- Nog eens 18 deelnemers kozen voor een afstand van 6 – 10 km, en 2 aanwezigen vonden zelfs dat meer dan 10 km acceptabel is.
- Tezamen vormt de groep deelnemers die op de wat langere afstanden gestemd heeft net geen meerderheid (45,5%), maar het geeft wel aan dat een aanzienlijk deel van de aanwezigen bereid is een grotere afstand af te leggen naar een basisschool of het in ieder geval acceptabel vindt dat het nodig is.

Schaalgrootte

- De gekozen schaalgrootte in dit scenario is eigenlijk iets te hoog voor de Achterhoek. Slechts 11 deelnemers kozen voor een acceptabele opheffingsnorm van tussen de 100 en 225 leerlingen, 2 deelnemers kozen voor 225 of meer.
- Wel bleek telkens tijdens de discussies aan de hand van de vragen en scenario's dat een zekere omvang wel wenselijk is, maar dat dit uitgangspunt niet mag prevaleren boven alles.

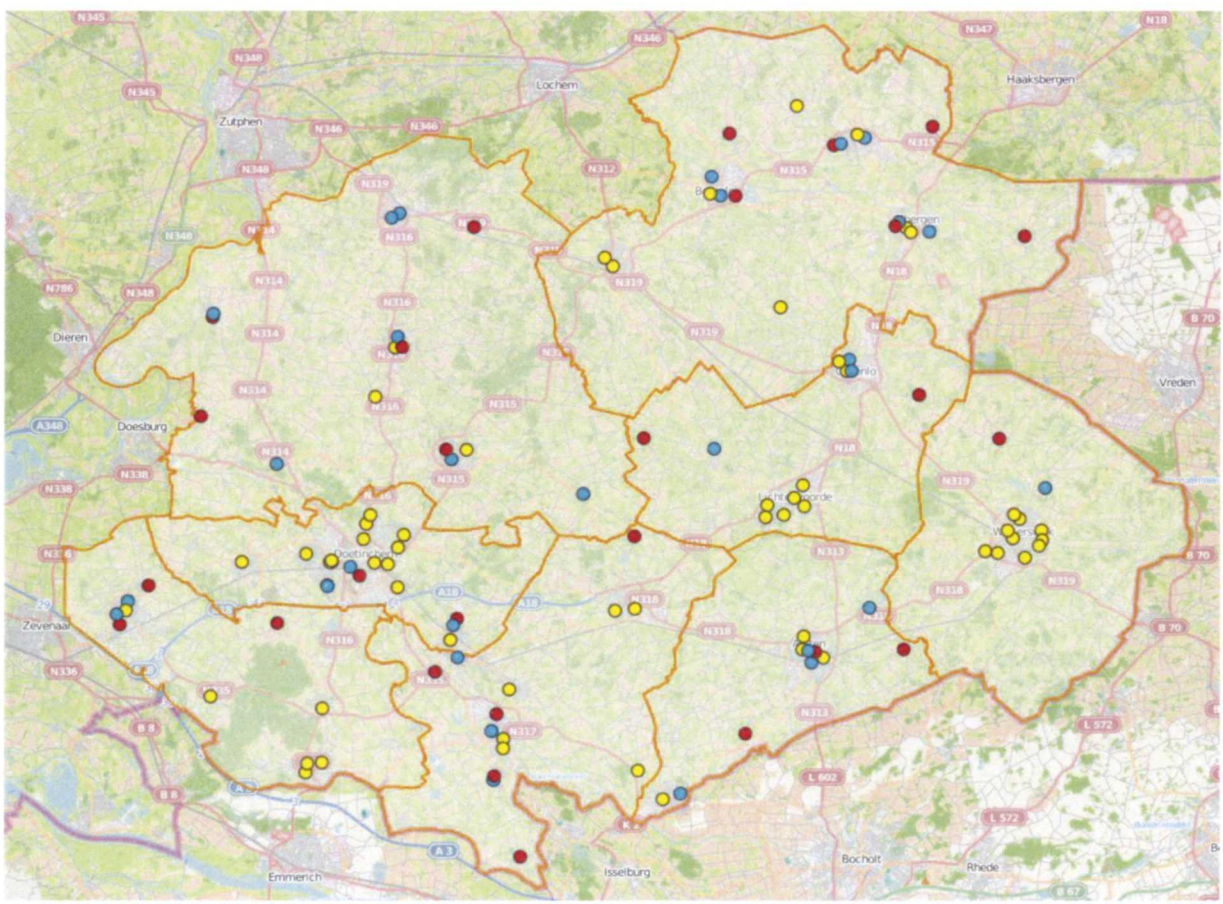

Consequenties

In dit scenario zouden 27 van de 116 scholen tussen 2020 en 2025 moeten samengaan met een andere school. In 2025 zouden dan nog 89 in de Achterhoek open zijn. De meeste resterende scholen staan in de gemeente Doetinchem, dit komt omdat de lokale opheffingsnorm hier hoger ligt dan de 110 leerlingen per school die als minimum is ingesteld. Daardoor staan er in de gemeente al veel relatief grote scholen en is het effect van het scenario minder drastisch dan in andere gemeenten. Ten

opzichte van het scenario met 75 leerlingen als ondergrens in 2020 verandert er het meest in Berkelland, Bronckhorst en Oude IJsselstreek. In deze gemeenten zullen respectievelijk nog 6, 5 en 5 scholen samengaan met een andere school in dit scenario. Dit is voor de gemeente Berkelland te verklaren omdat de leerlingendaling daar nog het hardst door lijkt te gaan. In Bronckhorst en Oude IJsselstreek zou het zo kunnen zijn dat na het instellen van de minimumnorm op 75 er nog relatief veel scholen waren die daar net boven zaten. In de volgende stap van de optimalisatie, naar een schaalgrootte van 110, worden deze scholen alsnog samengevoegd met een ander. In de gemeente Winterswijk zijn de minste veranderingen zichtbaar, opvallend is dat in deze gemeente (als enige in de Achterhoek) ook een lichte groei van het aantal leerlingen te zien is ten opzichte van 2020.

In het voorkeursscenario waren de gemiddelde afstanden al groter geworden voor ouders en leerlingen, logischerwijs vooral in het landelijke gebied. De gemiddelde afstanden nemen in dit scenario verder toe, waarbij de situatie vooral precair wordt:

- Aan de grens met Duitsland in vrijwel de gehele regio.
- Aan de rand van de gemeenten Montferland en Doetinchem
- In het midden van de regio waar Bronckhorst, Berkelland, Oost Gelre en Oude IJsselstreek aan elkaar grenzen.
- Voor de kleine kernen in Winterswijk.

Onderstaand zijn de consequenties van het scenario per gemeente weergegeven:

Gemeente	Aantal scholen	Aantal leerlingen	Gemiddeld aantal ll. per school	Verschil t.o.v. 2020		Extra ll. vervoer
				Scholen	Leerlingen	
Aalten	8	1.890	236	-3	-236	81
Berkelland	14	2.739	196	-6	-408	91
Bronckhorst	10	1.883	188	-5	-202	93
Doetinchem	18	4.369	243	-2	-67	49
Montferland	8	1.737	217	-3	-281	6
Oost Gelre	11	2.025	184	-2	-196	91
Oude IJsselstreek	9	2.610	290	-5	-228	46
Winterswijk	11	2.183	198	-1	67	26
Totaal Achterhoek	**89**	**19.436**	**218**	**-27**	**-1.551**	**483**

SCENARIO 3: ONDERSCHEID STAD EN LANDELIJK GEBIED

In een aantal bijeenkomsten vermeldden aanwezigen dat het onmogelijk zou zijn met één norm voor de hele regio te werken. De in de scenario's gehanteerde normen kunnen voor het buitengebied veel zwaardere consequenties hebben dan voor de grotere kernen. Daarom is een scenario opgenomen waarin voor de scholen in kleinere kernen een lagere norm wordt gehanteerd dan voor scholen in de grotere kernen en steden.

Input: normen, waarden en criteria (stemresultaten)

Afstand

- 88 van de 209 stemmende deelnemers (42,1%) kozen voor 2 – 4 km als een afstand die nog aanvaardbaar is tot een basisschool.
- 129 van de 209 stemmende deelnemers (61,7%) vinden dat een basisschool niet per se in het eigen dorp moet blijven; het mag ook in het buurdorp.

Uitgangspunten scenario

- In kernen van 7.500 inwoners of meer hebben de scholen minimaal 150 leerlingen
- In kleinere kernen minimaal 75 leerlingen
- 76 scholen zijn gevestigd in 'kleine' kernen; 86 scholen in de grote kernen
- Afstand: dichtstbijzijnde school + een straal van 10%
- Denominatie als eerste prioriteit, daarna cito

Schaalgrootte

- 36,4% van de stemmende deelnemers (76 van de 209) vindt een opheffingsnorm van tussen de 50 en 80 leerlingen acceptabel.

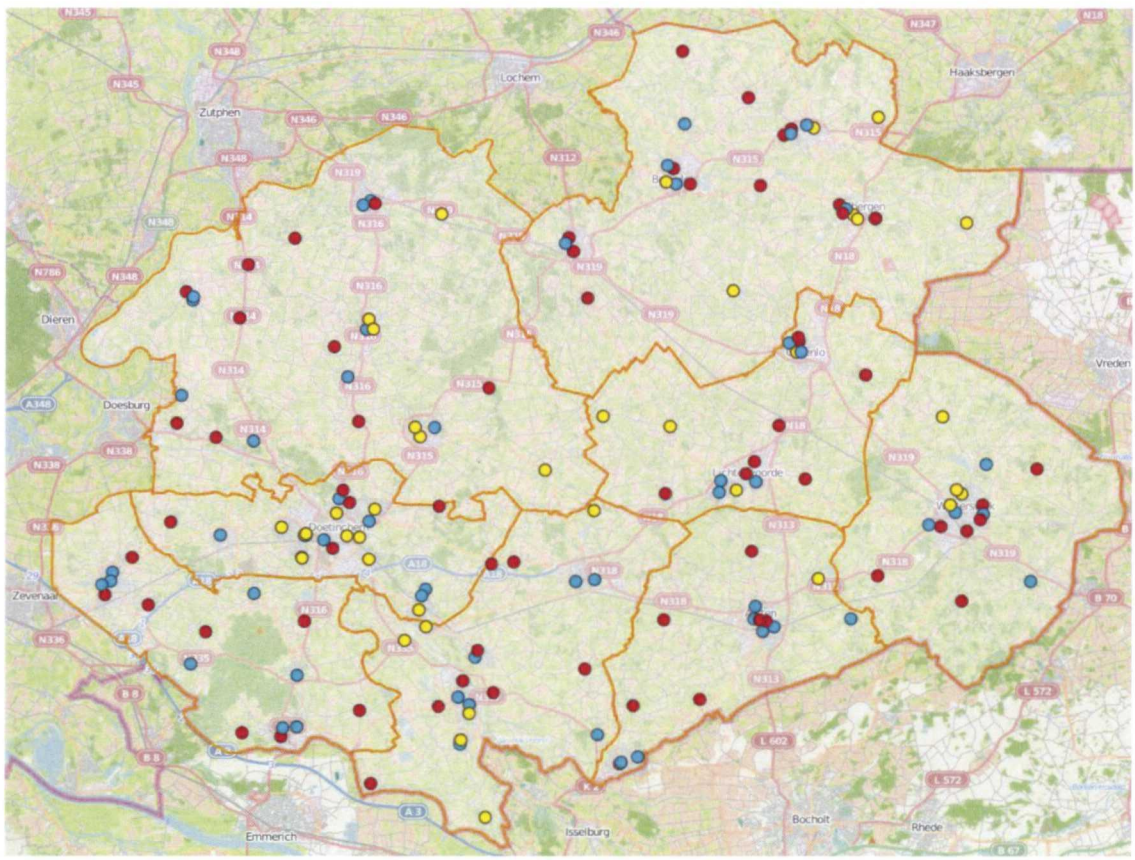

Consequenties

In dit scenario zouden 67 van de 162 scholen tussen nu en 2020 moeten samengaan met een andere school. Het betekent dat er in dit scenario 95 scholen zullen blijven bestaan. 52 daarvan staan in kernen > 7.500 inwoners (-40%) en 43 daarvan in kernen met minder dan 7.500 inwoners (-43%).

Van de 67 scholen die zullen moeten samengaan met een andere school staan er 14 in Berkelland (waarvan 11 in grote kernen), 11 in de gemeente Bronckhorst en elk 8 in de gemeenten Oude IJsselstreek, Oost Gelre en Montferland. Afstanden zullen vooral groot worden voor leerlingen:

- In het gebied tussen kernen Baak, Wichmond, Toldijk en Bekveld in Bronckhorst.
- In de kleinere kernen in de gemeente Winterswijk
- In het gebied tussen Zelhem (Bronckhorst) en Ruurlo (Berkelland)
- Tussen Ulft, Varsseveld en Dinxperlo (Oude IJsselstreek en Aalten)

Onderstaand zijn de consequenties per gemeente weergegeven voor dit scenario (2020):

Gemeente	Aantal scholen	Aantal leerlingen	Gemiddeld aantal ll. per school	Verschil t.o.v. 2013		Extra ll. vervoer
				Scholen	Leerlingen	
Aalten	8	2.099	262	-7	-506	41
Berkelland	15	3.147	210	-14	-737	16
Bronckhorst	15	2.085	139	-11	-1.227	84
Doetinchem	18	4.450	247	-4	-481	33
Montferland	8	1.999	250	-8	-907	34
Oost Gelre	9	2.221	247	-8	-576	104
Oude IJsselstreek	13	2.870	221	-8	-626	54
Winterswijk	9	2.116	235	-7	-547	44
Totaal Achterhoek	**95**	**20.987**	**221**	**-67**	**-5.607**	**410**

6. BEDRIJFSVOERING

Uiteraard hebben de scenario's niet alleen consequenties voor het spreidingsbeeld van de scholen in de regio Achterhoek, maar ook voor de bedrijfsvoering van schoolbesturen en de regiogemeenten. Onderstaand zal eerst kort iets worden geschreven over de verantwoordelijkheden en financiering van schoolbesturen en gemeenten. Vervolgens zullen de resultaten per scenario worden samengevat.

Wet- en regelgeving

Schoolbesturen en gemeenten hebben beiden een rol in de spreiding en huisvesting van het onderwijs. Schoolbesturen zijn inhoudelijk verantwoordelijk voor het verzorgen van het onderwijs en borgen de kwaliteit. De besturen betalen het personeel op de scholen, evenals het lesmateriaal en het binnenonderhoud van de schoolgebouwen. Momenteel is het nog zo dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor het buitenonderhoud van de gebouwen, maar dat zal per 1 januari 2015 veranderen. Gemeenten blijven, zoals ze nu ook zijn, verantwoordelijk voor nieuwbouw en verbouw van schoolgebouwen. De rol van de gemeente zit dus met name aan de vastgoedkant. Zowel gemeenten als schoolbesturen zijn in belangrijke mate voor hun financiering afhankelijk van het Rijk. Gemeenten ontvangen geld voor de schoolgebouwen als onderdeel van de algemene uitkering uit het gemeentefonds. Dit betekent in principe dat gemeenten zelf mogen bepalen waar ze dit geld aan uitgeven. Dit deel uit het gemeentefonds zal worden overgeheveld naar de schoolbesturen als onderdeel van de lumpsumbekostiging die schoolbesturen nu ontvangen. Deze bestaat uit personele bekostiging en materiële instandhouding en is gebaseerd op normkosten die passen bij het aantal leerlingen dat een school heeft.[4] De personele bekostiging wordt per schooljaar uitgekeerd, de materiële instandhouding per kalenderjaar.

Financiële gevolgen scenario's

Uit normberekeningen blijkt dat momenteel ca. € 127 mln. wordt uitgegeven aan het primair onderwijs in de Achterhoek (€ 4.780 per leerling). Wanneer er niets wordt gedaan, en daarbij de lokale opheffingsnorm wordt gehanteerd in de transitieatlas, zullen de totale kosten voor het primair onderwijs dalen tot ruim € 99 mln. (€ 4.750 per leerling). In het voorkeursscenario voor 2020 zou dit bedrag nog verder afnemen naar € 97,5 mln. (€ 4.650 per leerling). Dankzij de kleinescholentoeslag worden de hogere gemiddelde lasten per leerling op kleine scholen gecompenseerd, dus de besparing die het voorkeursscenario oplevert ten opzichte van niets doen, vloeit terug naar het ministerie van OCW. Echter, dankzij de recente maatregel die door staatssecretaris Dekker genomen is om samenwerking te belonen (scholen die per 1 augustus 2014 zijn gefuseerd behouden zes jaar lang de kleinescholentoeslag als zij die ontvingen), profiteren ook de schoolbesturen van de optimalisering van de voorzieningenstructuur. Ten opzichte van niets doen, kan dit de schoolbesturen cumulatief tot en met 2020 € 5,5 mln. opleveren. Daarmee zou het gezamenlijke normtekort van de schoolbesturen met

[4] Naast het leerlingenaantal speelt ook nog de verdeling tussen onder- en bovenbouwleerlingen en de hoeveelheid gewichtenleerlingen een rol in de bekostiging.

ongeveer 50% afnemen ten opzichte van niets doen. In scenario 2, de optimalisering van 75 in 2020 naar 110 in 2025, zou additioneel nog € 4 mln. bespaard kunnen worden tussen 2020 en 2025. Cumulatief gaat het tussen 2013 en 2025 dus om een bedrag van ca. € 9,5 mln.

In scenario 3, waarbij een gedifferentieerde norm is gehanteerd voor stedelijk en landelijk gebied, zou de afname van het normtekort ca. 60% zijn. Om gevoel te krijgen voor de bandbreedte van de afname van het normtekort bij optimalisering zijn nog twee scenario's weergegeven: een scenario met 23 leerlingen en een scenario met 150 leerlingen als ondergrens. Hiervoor is gekozen omdat dit respectievelijk de absolute ondergrens voor het ministerie is en omdat er bij scholen met minimaal 150 leerlingen geen scholen meer zouden zijn die in aanmerking komen voor kleinescholentoeslag. Bij het hanteren van de absolute ondergrens zou het normtekort toenemen, cumulatief met ca. € 9 mln. volgens de normberekening. In het scenario met minimaal 150 leerlingen zou het normtekort van de schoolbesturen met meer dan 100% af kunnen nemen. Bij alle scenario's dient in acht genomen te worden dat de berekeningen puur gebaseerd zijn op de normkosten en –uitgaven en dat deze in werkelijkheid anders kunnen liggen voor de schoolbesturen. In onderstaande tabel is per scenario opgenomen wat de cumulatieve "opbrengst" (over de periode 2013-2020) zou zijn ten opzichte van niets doen (hiervoor is het scenario lokale opheffingsnorm gehanteerd):

Scenario	"opbrengst" t.o.v. niets doen (2013-2020)
Scenario 1: Voorkeursscenario	€ 5.500.000
Scenario 2: Optimalisering van 75 (2020) naar 110 (2025)[5]	€ 9.500.000
Scenario 3: Onderscheid stad en landelijk gebied	€ 7.300.000

Absolute ondergrens (minimaal 23 leerlingen)	- € 9.100.000
Minimaal 150 leerlingen	€ 14.100.000

Het gaat dus om aanzienlijke bedragen die ten goede kunnen komen aan de kwaliteit van het onderwijs. Tevens wordt uit bovenstaand overzicht duidelijk dat het voor schoolbesturen financieel aantrekkelijk is om te werken met een hoge minimumnorm als het gaat om het aantal leerlingen, maar het moge duidelijk zijn dat dit nooit het leidende motief is voor een schoolbestuur om scholen te sluiten.

Wanneer we kijken naar de bedrijfsvoering aan de kant van de gemeenten zien we eigenlijk het tegenovergestelde. Naarmate de ondergrens hoger wordt gelegd, wordt dit financieel minder aantrekkelijk voor de gemeenten in de regio. Dit komt doordat het samenvoegen van scholen leidt tot

[5] Voor dit scenario cumulatief tot en met 2025, tot en met 2020 is gelijk aan het voorkeursscenario omdat het een optimalisering van dit scenario betreft.

een grotere huisvestingsbehoefte op locaties waar een concentratie van leerlingen ontstaat. Om al die leerlingen op te vangen is het nodig scholen nieuw te bouwen of (al dan niet tijdelijk) uit te breiden. Daarnaast zijn er nog sloopkosten voor de oude schoolgebouwen (wanneer een schoolgebouw verkocht kan worden, leidt dit uiteraard tot een gunstiger resultaat) en zal de behoefte aan leerlingenvervoer[6] toenemen omdat de te overbruggen afstanden groter worden. Aan de andere kant bespaart de gemeente uiteindelijk wel op onderhoudslasten wanneer er minder schoolgebouwen zijn. Zoals te zien is in onderstaande tabel gaan de kosten wel voor de baat uit, gegeven de benodigde initiële investeringen. Dat leidt er toe dat er in de periode tot en met 2020 nog geen sprake is van een positief saldo voor de verschillende scenario's. Door de structurele inverdieneffecten zou er in 2030 wel sprake zijn van een positief saldo in de scenario's.

Scenario	Cumulatief saldo t/m 2020	Cumulatief saldo t/m 2030
Scenario 1: Voorkeursscenario	- 8,6 mln.	€ 5,5 mln.
Scenario 2: Optimalisering van 75 (2020) naar 110 (2025)	(Omdat dit een getrapt scenario betreft, is het niet mogelijk de vergelijking met de andere scenario's te maken op deze onderdelen.)	
Scenario 3: Onderscheid stad en landelijk gebied[7]	Min: - € 21,6 mln. Max: - € 20,8 mln.	Min: € 4,6 mln. Max: € 4,7 mln.

Absolute ondergrens (minimaal 23 leerlingen)	- € 0,2 mln.	€ - mln.
Minimaal 150 leerlingen	- € 33,2 mln.	€ 3,9 mln.

(bron: PAS b.v. in opdracht van het ministerie van BZK in samenwerking met de regio)

Belangrijk om te vermelden is dat bij deze aantallen geen rekening is gehouden met de overheveling van het buitenonderhoud naar de schoolbesturen, omdat op moment van schrijven nog onvoldoende bekend is over de precieze financiële uitwerking van de maatregel. De mogelijke besparing zou dus voor een groot deel niet bij de gemeenten terechtkomen. Vooralsnog is daar in deze berekening geen rekening mee gehouden.

Gevolgen voor benodigd personeel en vierkante meters vastgoed

Leerlingendaling en de optimalisering van de onderwijsvoorzieningen in de regio hebben naast financiële consequenties ook gevolgen voor de benodigde hoeveelheid leraren en vloeroppervlak. De behoefte hieraan neemt sowieso af doordat het aantal leerlingen minder wordt, maar door een ondergrens voor het aantal leerlingen in te stellen verandert de normbehoefte ook. Een school van

[6] In de kostenberekening wordt uitgegaan van leerlingenvervoer over afstanden van 6 km of meer. Gemeenten zijn niet verplicht het leerlingenvervoer boven deze afstand te bekostigen, maar dit wordt wel aangeraden door de VNG. De meeste gemeenten doen dit dan ook.

[7] Wegens het hanteren van een gedifferentieerde norm is in dit scenario sprake van een bandbreedte.

gemiddelde omvang heeft minder FTE onderwijsgevend personeel per leerling nodig en ook het aantal m^2 kan efficiënter benut worden.

De personeelskant wordt niet alleen beïnvloed door de leerlingendaling, maar ook door de vergrijzing. Het onderwijs is, in vergelijking met andere sectoren, een vergrijsde sector en de verwachting is dat de komende jaren veel personeel uitstroomt. Een lerarentekort ligt dus op de loer. In een regio als de Achterhoek is het dus de vraag of leerlingendaling en vergrijzing elkaar uitbalanceren of dat er sprake zal zijn van een overschot of een tekort. Momenteel hebben de scholen in de Achterhoek gezamenlijk ca. 1.400 FTE onderwijsgevend personeel in dienst. Daarmee ligt het aantal ongeveer op het landelijk gemiddelde wanneer gekeken wordt naar het aantal leerlingen per FTE, dat is momenteel ca. 19. Als we dit gemiddelde als norm aanhouden ten opzichte van de ontwikkeling van het aantal leerlingen dan betekent dat, dat in 2025 nog ca. 1.000 FTE onderwijsgevend personeel nodig is in de regio. De rode lijn in de grafiek hiernaast geeft het natuurlijk verloop weer. Op dit moment is ca. 25% van de leraren 55 jaar of ouder. Voor de berekening van het natuurlijk verloop is uitgegaan van een geleidelijke uitstroom van deze groep over een periode van 12 jaar, dit is dus gebaseerd op een pensioengerechtigde leeftijd van 67 jaar. Uit de grafiek wordt duidelijk dat leerlingendaling en vergrijzing elkaar dus pas in 2025 opheffen. Uiteraard spelen onderwijsbesturen reeds op deze ontwikkelingen in met hun personeelsbeleid en worden beleidsmaatregelen getroffen door het Rijk waardoor er alsnog mogelijkheden blijven, zij het beperkt, om jonge leerkrachten aan te nemen. Kijken we naar de verschillende scenario's dan is het zo dat bij het hanteren van de 23 leerlingen als ondergrens voor een school dat er in 2020 een behoefte is aan 1.156 FTE onderwijsgevend personeel. In het voorkeursscenario is dat 1.115 FTE en in het scenario waarbij een gedifferentieerde norm is aangehouden voor grotere kernen en platteland is dat 1.100 FTE.

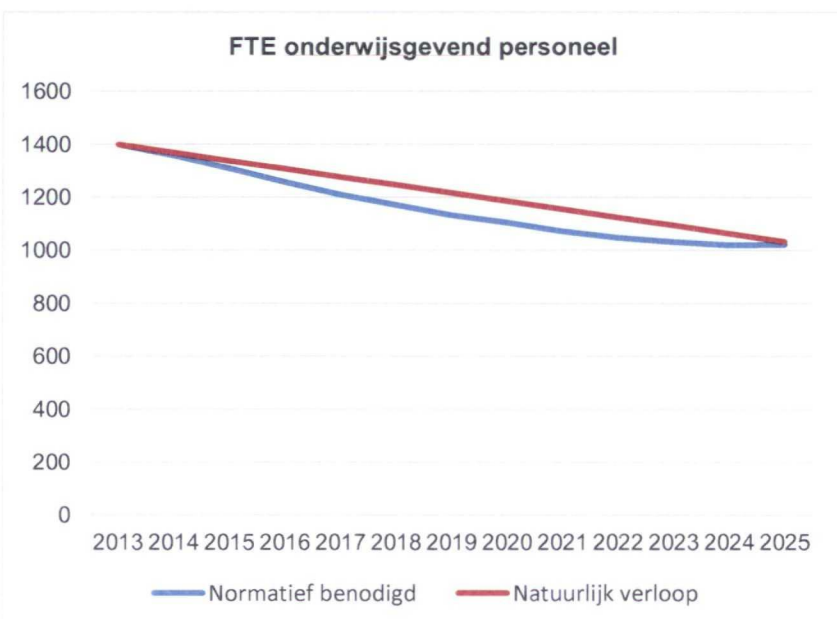
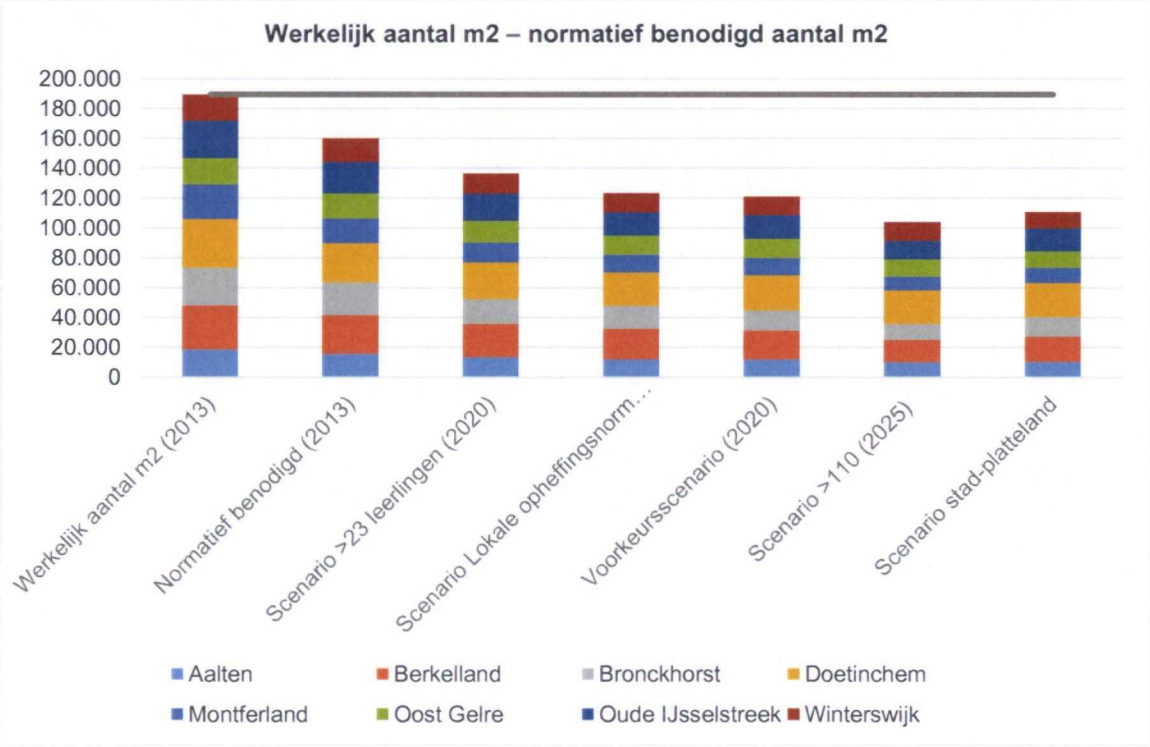
Voor het onderwijsvastgoed geldt dat er veelal reeds sprake is van een overschot aan vierkante meters ten opzichte van wat er normatief benodigd is. Er is dus sprake van leegstaande lokalen. Deze leegstand kan in sommige gevallen worden opgevuld met medegebruik door andere partijen of door het combineren van voorzieningen. Echter is het door wet- en regelgeving niet altijd eenvoudig om hier oplossingen voor te vinden. De 162 basisscholen in de Achterhoek zijn samen goed voor ongeveer 190.000 m2 onderwijsvastgoed. Volgens de normberekening hebben zij echter maar ca. 160.000 m2 nodig op dit moment. Naarmate er meer opgeschaald wordt in een scenario, neemt de normatief benodigde hoeveelheid m2 verder af in de regio, zoals te zien is onderstaande grafiek. Bij **een scenario van minimaal 110 leerlingen als ondergrens in 2025 zou dit neerkomen op zo'n 100.000** m2, dat is bijna de helft van de nu aanwezige vierkante meters.